

ЮГОЗАПАДЕН
УНИВЕРСИТЕТ
„НЕОФИТ РИЛСКИ“

ФИЛОСОФСКИ
ФАКУЛТЕТ
БЛАГОЕВГРАД

❖ КАТЕДРА ПСИХОЛОГИЯ ❖

АВТОРЕФЕРАТ

ЗА ПРИСЪЖДАНЕ НА ОБРАЗОВАТЕЛНА И НАУЧНА СТЕПЕН
"ДОКТОР"
В ПРОФЕСИОНАЛНО НАПРАВЛЕНИЕ 3.2. ПСИХОЛОГИЯ

НА ТЕМА

**КУЛТУРНОТО ИЗМЕРЕНИЕ ИНДИВИДУАЛИЗМА И КОЛЕКТИВИЗМА
В КОСОВО: ИЗСЛЕДВАНЕ НА ЕФЕКТИТЕ ОТ ВЪЗРАСТА И
ОБРАЗОВАТЕЛНАТА СРЕДА ВЪРХУ ЦЕННОСТНАТА ОРИЕНТАЦИЯ**

Автор: Ереблир Кадриу

Научни ръководители: Доц. д-р Биляна Йорданова и
Доц. д-р Линдита Дурмиши

Благоевград, 2023г

Дисертационният труд е обсъден и насочен за защита от катедра „Психология” към Философски факултет на ЮЗУ „НЕОФИТ РИЛСКИ”. Дисертационният труд съдържа: въведение, три глави, обобщение на получените резултати, заключение, препоръки, научни приноси, литература и приложения.

Обем: 156 страници

Включени научни източници:

- 282 източника
- 17 интернет източника

Таблицы: 44

Графики: 6

Приложения: 2

ВЪВЕДЕНИЕ

Изучаването на културните ценностни ориентации е важно за социалното разбиране, тъй като те са динамични, а не статични и непрекъснато се променят, понякога бързо, друг път не толкова бързо. Културните ценности влияят индиректно на всички аспекти на социалния живот, както и на социалните институции. Изследването на културните ценности придобива по-високо ниво на значимост, особено по време на извънредни социални, културни, политически и/или икономически обстоятелства, когато те обикновено са склонни и подлежат на промяна и/или модифициране, може би повече от обикновено. Последствията от войната и обявяването на независимостта на страната са сред извънредните обстоятелства, които оказват влияние върху ценностните ориентации на културата, тъй като са последвани от големи социални, културни, политически и икономически, недоброволни, промени и трансформации. Следователно културните ценности насочват и оформят колективната идентичност, създаването и реструктурирането на нова държава и общество като цяло в нова, различна социална реалност.

След всяка война обществата претърпяват значителни трансформации, докато изграждат, реконструират, реструктурират и дори предефинират себе си и своите общности. Следвоенният период обикновено се характеризира с големи промени във всички аспекти на социалния живот, които в крайна сметка оказват влияние върху културните ценности да претърпят или най-малкото да започнат промени и трансформации на лично, социално, икономическо и дори правителствено ниво. По същия начин, създаването на нова държава, чрез обявяване на независимостта на страната, е последвано от големи трансформации и тенденции за промяна на ориентацията на културните ценности. Културните ценности са централни за процесите на изграждане на държавата, формиране и дефиниране на лична и колективна идентичност.

Важно е да се отбележи обменът между културни ценности и социални институции. Социалните институции са пряко свързани и формирани от общите ценности и вярвания на обществото, в което функционират. С промяната на ценностите се променят и социалните институции, като по този начин се адаптират, недоброволно, към развиващите се нужди, искания, изисквания на новата социална реалност. Освен това разнообразният и динамичен културен пейзаж дава възможност на политиците, лидерите и другите заинтересовани страни да съгласуват своите политики, инициативи и програми, така че да са подходящи и чувствителни към ценностните ориентации на културата.

Косово служи като завладяващ и смислен контекст за изучаване на промените в културните ценности в резултат на няколко извънредни обстоятелства, по-специално поради скорошния му следвоенен, нов независим статут, който е оформил личното и колективното съзнание на неговите хора, както и предлага ценна представа за процеса на обществена трансформация и развитие.

Съществуващите стипендии за промяната в следвоенно Косово са до голяма степен политически ориентирани, като се фокусират върху проблемите и натиска на институционалното изграждане в следвоенния период. По-малко изследвания изследват ключов елемент от социалния живот – ценностите – и тяхната трансформация в следвоенно Косово, въпреки че може да се спори, че успехът или неуспехът на институционалните реформи изисква известна степен на преформулиране на ценностните ориентации на Косово. Изследванията, които изследват ценностите, остават ограничени, повърхностни и рисуват противоречива картина. Поради това има нужда от изчерпателни, представителни, актуализирани и валидни емпирични данни за динамиката на ценностната ориентация и културните измерения в новото независимо Косово. Точно тази празнина в изследванията е тази, която това изследване се стреми да преодолее.

Това проучване има за цел да проучи индекса на индивидуализма в Косово и да оцени връзката между индивидуализма и променливи като възраст, пол, образователна среда в наскоро станала независима страна. Проучването използва индекса на индивидуализма, предложен от Хофстеде и Минков, за измерване на културната ценностна ориентация в Косово и определя степента, в която настоящото общество се характеризира с индивидуализъм или колективизъм. Проучването завършва с препоръки за по-нататъшно изучаване на това културно измерение в следвоенната, наскоро независима държава Косово, като се използва подход за анализ на индивидуално ниво, а не анализът на културно ниво, който беше използван в това проучване.

I. ТЕОРЕТИЧНА РАМКА

1.1. Ценности от психологическа и социологическа гледна точка

Американската психологическа асоциация в Речника по психология (понастоящем) определя ценност, от психологическа гледна точка, като „морален, социален или естетически принцип, приет от индивид или общество като ръководство за това какво е добро, желателно или важно.“ (понастоящем), докато Open Education Sociology Dictionary, от социологическа гледна точка, определя ценността като „ идеал или

принцип, който определя какво е правилно, желателно или морално правилно“ (Bell, 2013) .

Ценностите са интернализирани когнитивни рамки, които насочват поведението, като предизвикват усещане за правилно и грешно (напр. морални ценности), чувство за приоритети (напр. индивидуален успех срещу благо на общността) и желание за създаване на смисъл и виждане на модели (напр. доверие срещу недоверие). Подобно на други ментални системи, ценностите подлежат на лична проверка (Schwartz, 2012). Въпреки че не е обичайно да се говори за ценности като социално или групово явление, нагласите често могат да бъдат обсъждани в такива термини. Базираните на ценности норми, приоритети и препоръки очертават какво трябва да правят хората, за да действат в съответствие със стандартите на обществото или културата за това какво представлява „правилният“, „морален“ или „ценен“ курс на действие. Консервативни, либерални, традиционни, прогресивни, религиозни, светски и т.н. са всички термини, които могат да се използват за характеризиране на ценностите, поддържани от определена група (Schwartz, et al, 2012).

1.2. Основни теории за ценностите

1.2.1. Теория на Шалом Шварц за основните ценности

Шварц (2012) идентифицира пет общи черти в дефинициите на ценностите: те са вярвания; те се отнасят до поведение или желани цели; те надхвърлят обхвата на даден сценарий; те служат като основа за вземане на решения или оценка на обстоятелствата; и те са приоритетни.

Основната идея на работата на Шварц е, че ценностите са убеждения, които имат лично значение и влияят на действията на хората. Той подчертава, че ценностите имат смисъл, когато се прилагат на практика, тъй като именно чрез правене тези ценности стават значими. Човек, който цени високо автономията, може например да се чувства уплашен, когато свободата му е в опасност, безпомощен, когато е безсилен да я защити, и доволен, когато му е позволено да следва собствените си интереси.

Според теорията на ценностите се дефинират всеобхватни ценности, всяка със собствен основен мотив. Тези принципи водят началото си от една от трите основни нужди на всички хора, което ги прави много преносими. Индивидуалните биологични нужди, изискванията за ефективно социално взаимодействие и колективните изисквания за оцеляване и благополучие попадат в тази категория. Тези нужди на човешкия живот са твърде много, за да може всеки един човек да се справи сам. Вместо това хората трябва да си поставят реалистични

цели, за да се справят с проблемите, да ги споделят с другите и да привличат тяхната подкрепа, докато работят за постигането им. Ценностите са идеите и езикът, използвани за когнитивно отразяване на тези цели и за предаването им в социално взаимодействие с другите.

1.2.2. Инструмент за класификация на стойността на Милтън Рокич

За да разберем по-добре собствените си ценности, проучването на личните ценности на Рокич е разработено от психолога Милтън Рокич. Самосъзнанието може да бъде постигнато чрез класиране на списък от 18 крайни стойности (резултатите, които искате) и 18 инструментални ценности (средствата, чрез които възнамерявате да постигнете тези резултати). Някои от изследванията на Милтън Рокич върху моралните принципи все още се считат за новаторски. Разпознаването на собствените ценности е жизненоважна първа стъпка към развитието на самочувствието. Повишаването на нивото на самосъзнание има няколко практически приложения в бизнес сектора. Ползите включват увеличено лично щастие и възможност да ръководите с истинска автентичност на работното място (Ponizovskiy et al, 2020).

В опит да разберат и характеризират по-добре ценностните системи, учените са разработили ценностни модели, за да идентифицират и класифицират многото ценности, които съставляват такива системи. Моделът на Rokeach идентифицира 36 терминални и инструментални стойности; Списъкът на Schwartz (1994) идентифицира 56 ценности, разбити на 10 типа мотивационни ценности и 4 класификации; Списъкът на Jaffe & Scott (2004) идентифицира 40 ценности, разбити на 6 категории; Списъкът на McDonald & Gandz's (1992) идентифицира 21 ценности; и списъкът на Hofstede (2003) идентифицира 36 стойности. Всички тези модели са опит да се изчисти и ограничи огромното лексикално пространство, което съществува само за целите на изразяване на стойност.

1.2.3. Фонс Тромпенаарс и Чарлз Хампдън-Търнър Седем измерения на културата

Културата, според Тромпенаарс, е пътна карта за разрешаване на проблемите на социалните групи. В сътрудничество с Чарлз Хампдън-Търнър, той развива седемте измерения на културните различия, като надгражда работата на Герт Хофстеде и прави някои промени в неговите идеи. Контрастите между тези качества включват универсализъм и партикуларизъм, ефективност и апатия, специфичност и дифузност, постижение и приписване, последователност и синхронност и вътрешен

срещу външен контрол. Следват седемте културни характеристики, които са важни за съвременните техники за управление.

Универсализъм срещу партикуларизъм, индивидуализъм срещу колективизъм (комунитаризъм), неутрални срещу афективни отношения, специфични срещу дифузни взаимоотношения, постижения срещу приписване, ориентация във времето, връзка човек-природа: вътрешен срещу външен контрол и сравнение и критика.

1.2.4. Теория на Триандис за междуличностното поведение

Според Триандис и теорията за междуличностното поведение (Triandis, 1980), поведението е резултат от интерактивната динамика на различни фактори, взаимодействащи между няколко и различни нива. Проявеното открито поведение е комбинация от поведенчески намерения, навици и улесняващи условия. Поведенческото намерение включва съзнателен и планиран когнитивен процес на вземане на решения за действия или поведения, които трябва да бъдат проявени в даден период или ситуация. Triandis (1977, р. 5) заявява, че намерението „е когнитивен antecedent на действие“. Така намерението предшества поведението. Според Triandis (1980), „намерението представлява индивидуален съзнателен план или самоинструкция за извършване на поведение“ (цитирано в Woon & Pee, 2004. р. 81). Заедно с намеренията, според Теорията за междуличностното поведение (Triandis, 1980), навигите и улесняващите условия също влияят върху проявеното поведение. Навигите и улесняващите условия влияят както върху поведенческото намерение, така и в крайна сметка върху действителното поведение, което се проявява.

Triandis (1977) твърди това ясно, че навикът - честотата на предишно поведение и социалните улесняващи и/или инхибиращи фактори също влияят върху поведението. Навигите са рутините и действията, които често се повтарят, докато външните фактори или бариери са улесняващите условия и двете, заедно с намеренията, допринасят за поведението, което се показва (Chatterton, 2011, стр. 11). От друга страна, на различно ниво, намерението се влияе пряко, предшествано от три други основни елемента: афект, социални фактори и отношение. Афектът символизира емоционалния аспект - както положителните, така и отрицателните емоции - който предшества намерението за поведение и в крайна сметка самото поведение. По този начин афектът е понятие, психологическо, за преживяване на чувство или емоция (Chatterton, 2011, р.14) по отношение на поведението. Нагласата, от друга страна, е предварително мнение, вяра, преценка и чувство,

създадено поради минал опит и/или фактори, което също влияе върху намерението на поведението и самото действително поведение. Въпреки че и двете имат чувство и емоция като компоненти, те се различават помежду си.

В допълнение към тези два компонента, Теорията на междуличностното поведение (Triandis, 1980), заявява, че третият компонент, който води до поведенческо намерение, съответно поведение, също са социалните фактори, на които човек е изложен. По-конкретно, социалните фактори, за които се смята, че оказват влияние върху поведението, са норми, роли и самооценка. Компонентите в теорията на Триандис за междуличностното поведение са тясно свързани с това как ценностите влияят на поведението, което се проявява в социални ситуации. Ценностите служат като основополагащи насоки както за развитие, поддържане, така и за изразяване на намерения, нагласи, самовъзприятие и реакции на социална динамика и емоционални срещи. Ценностите обикновено ръководят и са неразделна част от формирането, дефинирането и възприемането на себе-концепцията, нашите нагласи, както и нашите намерения за поведение. Този модел предлага структура за разбиране на това как ценностите си взаимодействат с набор от компоненти, оформяйки как се държат индивидите в социален контекст и различни ситуации.

2.1. Предистория на текущите изследвания

Като нова независима държава, Косово премина през период на следвоенно възстановяване и реконструкция, характеризиращ се с голяма и бърза обществена трансформация. След края на войната през 1999 г. Косово официално се ориентира към възприемане на институциите, ценностите и практиките на Европейския съюз и Съединените щати. От традиционна и консервативна култура и след това общество, управлявано от социалистическа Югославия, Косово беше въввлечено в бърза, ръководена от политики трансформация от традиционно и консервативно общество в нова независима държава, основана на стремежите за евроатлантическа интеграция и ценностите на Европейския съюз.

Въпреки признаването, че косовското общество се променя по значителни и сложни начини, съществуват само малко изследвания, които изследват въпроси, свързани с трансформациите в културните ценности и ориентации. Проучвания, които изследват трансформациите в ценностните ориентации в конфликта в Косово по отношение на техните констатации. Avramaska (2007) и Belallari (2018) използват Модела на културните измерения на Хофстеде и заключиха, че Косово е индивидуалистично. Изследователският преглед на Terziu (2016) върху

националните култури и бизнес организациите потвърждава тези твърдения, като предполага, че културният живот в Косово се характеризира с ясни промени от колективизма към индивидуализма.

Други изследвания върху ценностните ориентации в Косово рисуват различна картина. Verisha (2013) използва модела на културното измерение на Hofstede и изчислява индекса на индивидуализма за Косово само на 3,8 – много нисък резултат за индивидуализъм. Fejzullahu (2015) твърди, че индивидуализмът в град Прищина, столицата на Косово, е относително нисък (25,1), докато други градове в страната имат още по-нисък резултат (под 20). Освен това Istrefi (2016) счита Косово за колективистична култура чрез извод, тъй като неговият културен състав е подобен на Албания, а Албания има индекс на индивидуализъм 20 (Hofstede Insights, nd). Tahiri (2019) се основава на своите антропологични изследвания, за да заключи, че Косово е колективистично в своите ценностни ориентации.

Липсата на съответствие в научната литература относно ценностните ориентации на Косово е свързана както със стратегиите за извадка, така и със стратегиите за измерване, използвани в проучванията. Някои от горните проучвания не включват разнообразни и представителни извадки, някои нямат емпирични данни или анализ, а тези, които са събрали данни, не са използвали най-новата итерация на създадения и модифициран въпросник на Модула за проучване на ценностите.

Накратко, съществуващите стипендии за промяната в следвоенно Косово са до голяма степен политически ориентирани, като се фокусират върху проблемите и натиска на институционалното изграждане в следвоенния период. Именно тази празнина в изследванията е тази, която този проект се стреми да преодолее.

2.1.1. Теорията за културните измерения на Хофстеде

За Hofstede (1983, p.21) културата се определя като "колективното програмиране на ума, което разграничава членовете на една човешка група от друга". Идентичността се определя и разграничава от принадлежността на дадено лице, отношенията, динамиката и цялостното членство в конкретна група, която е свързан с и с когото се споделя културата. Тоест културата се научава чрез взаимодействие с другите, но също така се споделя чрез взаимодействие с другите. Светът, който познаваме и как го познаваме, обикновено идва от нашия опит и социализация с хора, които са подобни на нас, въпреки че ние също взаимодействаме с хора, които са различни от самите нас понякога.

Hofstede (2001) предлага „модела на лука“ за идентифициране на основните елементи на културата. Външният слой на лука е този, който е видим за всеки, извън и вътре в културата, и е слой от символи: „думи, жестове, картини и предмети, които често носят сложно значение, разпознато като такова само от тези, които споделят културата“ (Hofstede, 2001, p. 10). Вторият външен слой е този на героите, които, определени от Hofstede (2001, p. 10), са "лица, живи или мъртви, реални или въображаеми, които притежават характеристики които са високо ценени в културата и по този начин служат като модел за поведение." Героите са важни, тъй като те символизират връзката между миналото и настоящето на културата и са добър източник на вдъхновение и насърчение. Третият слой са ритуали, определени като „колективни дейности...с култура и се считат за обвързани с нормите на колективност“ (Hofstede, 2001, стр. 10).

Практиките обхващат и трите нива или слоя на културна дълбочина: символи, герои и ритуали. „Практиките са видимата част от културата“ (Hofstede et al, 2010, p. 19). Ценностите са в основата на културата и според Hofstede (2001, стр. 5), ценността е „широка тенденция да се предпочита определено състояние на нещата пред други“. Ценностите са в самата дълбочина на културата, която е била подсилена и поддържана във времето. Те са „имплицитни: те принадлежат към невидимия софтуер на нашия ум“ (Hofstede et al, 2010, стр. 23). Ценностите определят какво е правилно и грешно или добро и лошо в дадена култура (2001, стр. 6). Schwartz (2006, стр. 139) описва културните ценности като "споделени концепции за това какво е добро или желателно в културата" .

Като се има предвид, че Хофстеде разглежда ценностите като основния слой на културния живот, от който произлизат ритуали, герои и символи и върху който се основават културните практики, голяма част от работата му е изразходвана за измерване и оценка на културните ценности. В опит да създаде валидни межкултурни композиции от ценностни ориентации, Хофстеде разработи своята теория за културните измерения, която класифицира културните ценностни ориентации в шест концептуални измерения: Дистанция на властта; Индивидуализъм срещу Колективизъм; Избягване на несигурността; Мъжественост срещу женственост; Дългосрочна срещу краткосрочна ориентация; и Отдаване срещу сдържаност.

Теорията за културните измерения на Хофстеде е универсална класификационна схема. Първоначално само четири първи културни измерения бяха идентифицирани и изследвани от Hofstede, които бяха извлечени от обширен факторен анализ на изчерпателни данни, събрани с

модела за изследване на ценностите - въпросник VSM. Майкъл Харис Бонд с изследването си, използвайки китайското проучване на ценностите (Chinese Culture Connection, 1987), идентифицира петото културно измерение - дългосрочна срещу краткосрочна ориентация (Hofstede & Bond, 1988; Hofstede, 2001). Minkov (2007) предлага ново културно измерение – снизхождение срещу съдържаност – и то е прието като шесто измерение, тъй като „добавя нови прозрения за националните културни различия“ (Hofstede & Minkov, 2013, 12). Сегашните шест културни измерения са: Силово разстояние; Избягване на несигурността; Индивидуализъм и колективизъм; Мъжественост и Женственост; Дългосрочна срещу краткосрочна ориентация; и Угаждане срещу ограничения.

2.1.2. Дистанция на властта - Това измерение на дистанцията на властта се отнася до начина, по който неравенството се възприема и приема сред индивидите в едно общество.

2.1.3. Избягване на несигурността - Избягването на несигурността се отнася до това как несигурността или неизвестното се възприемат в обществото и как хората като цяло се справят с несигурността в живота.

2.1.4. Индивидуализъм срещу колективизъм - Това измерение е свързано с вида и динамиката на връзката и връзката, която индивидите имат с основната си културна група или в групата. Това измерение е еднополярно и ортогонално, което означава, че обществата могат да бъдат индивидуалистични или колективистични.

2.1.5. Мъжественост срещу женственост - Мъжествеността и женствеността се отнасят до предположенията, направени по отношение на ролята на половете в обществото.

2.1.6. Дългосрочна спрямо краткосрочна ориентация - Това измерение се определя като „насърчаване на добродетели, ориентирани към бъдещи награди, по-специално постоянство и пестеливост... Краткосрочната ориентация означава насърчаване на добродетели, свързани с миналото и настоящето, по-специално уважение към традицията, запазване на „лицето“ и изпълнение на социални задължения“ (Hofstede, 2001, p. 359).

2.1.7. Снизхождение срещу съдържаност – снизхождението срещу съдържаност е най-новото културно измерение, включено в модела на Хофстеде. „Indulgence означава общество, което позволява сравнително безплатно задоволяване на основните и естествени човешки стремежи, свързани с наслада от живота и забавление. Ограничението означава общество, което потиска задоволяването на нуждите и го регулира чрез строги социални норми“ (Hofstede Insights, nd2).

2.2. Разширено обяснение на индивидуализма и колективизма

Тази статия използва анализ на културно ниво на индивидуализма и колективизма, както е предложено от гореспоменатата теоретична рамка; но за информационни цели ще бъде представен накратко и анализ на индивидуално ниво на това културно измерение.

Определението за анализ на културно ниво на културното измерение на индивидуализма и колективизма, което е прието за целите на това изследване, е дадено от Hofstede (2011, стр. 225), че:

индивидуализъм за общество, в което връзките между индивидите са разхлабени: От всеки се очаква да се грижи само за себе си и най-близкото си семейство. *Колективизмът* означава общество, в което хората от раждането нататък са интегрирани в силни, сплотени вътрешни групи, които през целия живот на хората продължават да ги защитават в замяна на безусловна лоялност.

Triandis (1995), от анализ на индивидуално ниво, определя това културно измерение като социален модел, състоящ се от тясно свързани индивиди, които виждат себе си като части от един или повече колективи (семейство, колеги, племе, нация); са основно мотивирани от нормите и задълженията, наложени от тези колективи над техните лични цели; и подчертават тяхната свързаност с членовете на тези колективи. Предварителна дефиниция на *индивидуализма* е социален модел, който се състои от слабо свързани индивиди, които се възприемат като независими от колективите, основно са мотивирани от собствените си предпочитания, нужди, права и договорите, които са установили с другите; дават приоритет на личните си цели пред целите на другите; и подчертават рационалния анализ на предимствата и недостатъците на общуването с другите (стр. 2).

Една от основните и основни черти в областта на културното измерение на индивидуализма и колективизма е свързана с възприятието, дефиницията, идентификацията и динамиката на отношенията, които човек има с членовете на първичната група: вътрешната група или групата „ние“. При индивидуализма идентификацията и връзката с първичната културна група не са толкова силни, толкова важни и толкова определящи, както е при колективизма. Индивидуализмът насърчава преследването на лични цели, амбиции и успех. Той насърчава и дава възможност за лична свобода, личностно развитие, индивидуалност, изследване и благополучие.

Колективизмът насърчава и изисква систематична солидарност и подкрепа към членовете на първичната културна група. Той насърчава колективното развитие и благосъстоянието на групата пред индивидуалността. Колективизмът се свързва с развитието и

овластяването на културната група, към която принадлежи – групата в групата/„ние“ групата – докато индивидуализмът насърчава индивидуалността над групата. Солидната идентификация на индивида с групата е от съществено значение за колективизма, докато за индивидуализма това не е така. В колективизма „групата „ние“ (или в групата) е основният източник на нечия идентичност и единствената сигурна защита“ (Hofstede et al, 2010, p.91). Вътрешната група е дефиниран от Hofstede et al (2010, стр. 519) като „сплотена група, която предлага защита в замяна на лоялност и осигурява на членовете си чувство за идентичност.“ По подобен начин Триандис (1988, стр. 75) дефинира в-групи като „групи от индивиди, за чието благополучие дадено лице е загрижено, с които това лице е готово да си сътрудничи, без да изисква справедлива възвръщаемост, и отделянето от които води до безпокойство“.

Вертикален и хоризонтален индивидуализъм и колективизъм

Друга рамкова концепция за изучаване на индивидуализма и колективизма е вертикалният и хоризонталният инструмент. На индивидуално ниво измеренията на индивидуализма и колективизма бяха допълнително дефинирани, уточнени и категоризирани в два подтипа, за всяко измерение, въз основа на вертикални и хоризонтални атрибути: хоризонтален индивидуализъм - HI, вертикален индивидуализъм - VI, хоризонтален колективизъм - HC и вертикален колективизъм – VC (Singeli et al., 1995; Triandis, 1995; Triandis & Gelfand, 1998).

Вертикалните атрибути могат да се характеризират с йерархия и диференциация, докато хоризонталните атрибути с равенство и сходство (Gushue & Constantine, 2003; Nelson & Shavitt, 2002; Triandis & Gelfand, 1998). Както Чирков и др. (2005, p.471) посочва, че „вертикалността... предлага силно, йерархично, структурирано разпределение на властта с рязко разграничение между тези с и без власт“ и „хоризонтално призовава за установяване на егалитарни отношения между хора с различен статус и качества .”

Въпреки че има определени модели, които идентифицират, дефинират и демонстрират, в общи линии, хоризонтален и вертикален индивидуализъм и колективизъм, човешкото поведение и култура са много разнообразни. По този начин не е необичайно да има различни форми на вертикален и хоризонтален индивидуализъм и колективизъм, межкултурно, и да има индивиди, които се идентифицират като индивидуалисти в колективистична култура и такива, които се идентифицират като колективисти в индивидуалистична култура. Както

посочва Триандис, „във всяка култура има хора, които са *алоцентрични* , които вярват, чувстват и действат много подобно на колективистите по света. Има също хора, които са *идиоцентрични* , които вярват, чувстват и действат по начина, по който индивидуалистите правят по целия свят“ (2018 г., стр. 5). Идиоцентризмът подчертава "... самоувереността, конкуренцията, уникалността, хедонизма и емоционалната дистанция от групите." (Triandis & Suh, 2002 г., стр. 140). От друга страна, хората, които са алоцентрични, наблягат на „... взаимозависимостта, общителността и семейната цялост; вземат предвид нуждите и желанията на членовете на групата, чувстват се близки в отношенията си с техните групи и изглеждат други като отзивчиви към техните нужди и грижи." (Triandis & Suh, 2002 г., стр. 140).

2.2.1. Възраст и индивидуализъм и колективизъм

Изследователите са показали, че възрастта представлява важна корелативна променлива при изследване на разпределението на индивидуалистичните ценностни ориентации в популациите. Когато Моралес и колеги (2000) проучват характеристиките на колективистични и индивидуалистични измерения във възрастта сред участниците в Испания, както чрез качествени, така и чрез количествени методи, те документираха, че по-възрастните участници в сравнение с по-младите участници имат по-висок резултат в характеристиките на колективистичното културно измерение, по-специално солидарност и сътрудничество с групата. Това прозрение потвърждава Noricks' et al. (1987) твърдят, че по-младите хора са склонни да показват повече индивидуалистични характеристики в сравнение с възрастните, отколкото възрастните, които са склонни да показват повече колективистични тенденции. Така че с напредване на възрастта хората са склонни да стават по-колективистки (Noricks et al., 1987). Bidjari & Zahmatkesh (2011) сравняват измеренията на индивидуализма и колективизма сред три женски поколения – баби, майки и дъщери – в Иран и установяват, че по-младото поколение притежава повече индивидуалистични характеристики от по-старото поколение.

В друго подобно проучване е направен анализ на предаването на индивидуалистични и колективистични културни ценности от родителите на турски юноши на възраст 14-19 години, живеещи в Германия (Schönpflug, 2001). Това проучване, което включва 200 участници, заключава, че в ранна и средна юношеска възраст децата са по-сходни с родителите си, родителите през този период на развитие предават колективистични ценности на децата, докато в късните деца в юношеска

възраст са по-малко сходни с родителите си, защото индивидуалистичните ценности започват да нарастват (Schönplflug, 2001). Когато децата растат и започват етапа на развитие на юношеството, те са склонни да се отклоняват от колективистичните тенденции и да предпочитат преследването на индивидуалност и лични цели, амбиции и планове. Fülöp et. al., (2019) проведоха проучване, анализиращо ценностите, вярванията и самоконцептуализацията в икономиката между две поколения унгарци – юноши и възрастни. Количествено, те измерват ценностната ориентация и перспективата за себеизграждане на 293 унгарски юноши на възраст 16-20 години и 122 възрастни унгарци на възраст 37-75 години. Въз основа на констатациите юношите и възрастните са отбелязали високи точки за независимост, докато ниски точки за взаимозависимост, но юношите са отбелязали по-високи точки от възрастните по отношение на независимостта. Може да се заключи, че и двете групи са индивидуалистични, но юношите имат по-висок резултат в индивидуалистичното измерение от възрастните.

Гореспоменатото изследване показва, че индивидуализмът се свързва с по-младите поколения, вероятно поради някои подходящи и общи характеристики като повишение и застъпничество за лична идентичност, лични цели, независимост и преследване на възможности, базирани на заслуги. Колективизмът, от друга страна, обикновено се свързва със зрелостта и старостта, може би отново поради общи характеристики като нуждата и желанието за групова солидарност, социална мрежа, социална подкрепа и общ социален капитал.

2.2.2. Образование и културно измерение на индивидуализма и колективизма

Ценностните ориентации на културата оформят значението и практиката на образованието в това общество. По същия начин естеството и подходът на образованието също ще оформят ценностната ориентация на индивидите. Това, което сме склонни да виждаме, с други думи, е двупосочна връзка между образованието и ценностните ориентации. Доминиращите ценности ще оформят образователните практики, докато образователните практики същевременно ще оформят ценностните ориентации.

В своя мета-анализ Aktaş (2012) показва, че в индивидуалистичните култури учениците предпочитат да учат по абстрактни начини и ценят трансфера на знания чрез активно експериментирание и демонстрация, докато в колективистичните общества предпочитанието е към учене по конкретен начин и акцент върху се

поставя върху предаването на знания чрез рефлексивно наблюдение. По този начин колективизмът се свързва положително със сътрудничеството (Mann,1980; Hammond,2015), а индивидуализмът с конкуренцията (Elleson,1983; Hammond,2015). Ученето в индивидуалистичните култури служи за развитие и овластяване на индивида, докато в колективизма ученето служи за развитие и овластяване на групата, към която индивидът принадлежи.

Tan & Goh (2006, p.661) установяват, че австралийските и китайските студенти се различават по своите методи и стилове на комуникация, като австралийските студенти са по-независими и предпочитат да изразяват индивидуалните си мнения настоятелно, докато китайските студенти предпочитат взаимозависимостта и съобразяването с другите чувства и мненията на хората, преди да говорите и/или да действате. По подобен начин Black et al. (2003, стр.25), когато сравняват потребностите на учениците, посочват, че учениците с колективистични ценности са ориентирани към взаимоотношения, докато тези с индивидуалистични ценности са ориентирани към задачи. За ученици с колективистични ценности, взаимозависимост, сътрудничество, групови постижения. Груповата хармония и отдадеността на семейството/в групата са много важни, докато за учениците с индивидуалистични ценности са важни независимостта, конкуренцията и индивидуалните постижения и гордост. Колективизмът повече от индивидуализма се свързва с кооперативното учене (Nguyen et al., 2005)

Изследванията показват, че целта на образованието има различно значение в колективистичните общества в сравнение с тези в индивидуалистичните (Hofstede, 2001). В индивидуалистичните общества образованието се възприема като възможност за индивидуално развитие и овластяване и постигане на лични стремежи и цели, докато образованието в колективистичните общества се възприема като друга възможност за индивида да поддържа и изпълнява колективните стремежи и цели. В колективизма, „образованието набляга на адаптирането към уменията и добродетелите, необходими, за да бъдеш приемлив член на групата“ (Hofstede, 2001, стр. 235) и, за разлика от индивидуализма, образованието не се възприема като продължаващо, а по-скоро като нещо, което се случва веднъж в живота, и че през младостта.

Тъй като взаимодействието учител-ученик е дълбоко вкоренено в културата (Hofstede, 1986, p. 303), учителите и учениците, както в индивидуализма, така и в колективизма, се характеризират с определени, противоположни характеристики, имат различни роли и очаквания и показват различни нагласи и поведение. Тези различия, според Hofstede

(1986, p.303-305), в измерението на индивидуализма и колективизма могат да бъдат отразени в четири области в образованието: в различията във взаимодействието учител-ученик; в социалните позиции на учителите и учениците в обществото; в уместността на учебната програма и в когнитивните способности. В колективистичните общества има висока степен на формалност между учител и ученик, тъй като учителят се разглежда като единствен източник на информация и знания. Подчинението е необходимо. В индивидуалистичните общества връзката ученик-учител не е толкова твърда.

II. ИЗСЛЕДОВАТЕЛСКА ПРОГРАМА

2.1. Актуалност на проблема

Проблемът, разгледан в това изследване, е от голямо значение по няколко причини. Първо, важно е да разберем как следвоенните, нови независими общества претърпяват значителни промени, не само политически и институционални, но и по отношение на ценности и културни ориентации. Чрез изследване на трансформацията на ценностната ориентация в Косово можем да придобием цялостно разбиране за промените, настъпващи в обществото, и техните последици за цялостните реформи. Освен това проучването предоставя изчисления, анализ и определя индекса на индивидуализма за Косово, събран от изчерпателна и разнообразна извадка, следвайки модела на културните измерения на Hofstede (Hofstede, 2001).

Второ, липсва цялостно изследване на ценностите и тяхната трансформация в следвоенния период в Косово. Съществуващите стипендии са насочени главно към политически ориентирани въпроси, свързани с институционалното изграждане. Това проучване има за цел да запълни тази празнина в изследването, като предостави актуализирани емпирични данни за ценностните ориентации и културните измерения в ново независимо Косово. По този начин можем да развием по-нюансирано разбиране на следвоенната обществена и културна динамика.

Освен това ценностите и културните ориентации оказват значително влияние върху политическите решения и интервенции. Това проучване разглежда индекса на индивидуализма в Косово, за да получи представа за преобладаващата ценностна ориентация в обществото и как тя се свързва с променливи като възраст, пол и образователна среда. Тези констатации могат да дадат информация за целенасочени интервенции и политически решения, които са в съответствие с развиващия се културен пейзаж в Косово. В допълнение проучването препоръчва по-нататъшни

изследвания, като се използва подход за анализ на индивидуално ниво за насърчаване на политики и интервенции, чувствителни към културата.

И накрая, това изследване допринася за сравнителния анализ и теоретичните рамки чрез използване на индекса на индивидуализма на Hofstede като теоретична рамка. Чрез прилагането на този модел и изследването на връзките между индивидуализма и колективизма и различни демографски променливи, изследването допринася за по-широкото поле на сравнителните културни изследвания. Констатациите дават представа за уникалната културна динамика на следвоенно Косово и допълват знанията за културното измерение.

2.2. Изследователска обосновка на изследването

Съществуващите стипендии за промяната в следвоенно Косово са до голяма степен политически ориентирани, като се фокусират върху проблемите и натиска на институционалното изграждане в следвоенния период. По-малко изследвания са изследвали ключов елемент от социалния живот – ценностите – и тяхната трансформация в следвоенно Косово. Във всяка страна успехът или провалът на институционалните реформи изисква известна степен на промяна в перспективата, промяна в ценностната ориентация. В Косово тази промяна е бърза и интензивна и са необходими допълнителни изследвания в тази област. Изследванията, които изследват косовските ценности и промените, донесени от войната, остават ограничени и рисуват повърхностна и дори противоречива картина. Поради това има нужда от изчерпателни, представителни, актуализирани и валидни емпирични данни за динамиката на ценностната ориентация и културните измерения в новото независимо Косово. Точно тази празнина в изследванията е тази, която това изследване се стреми да преодолее.

Това проучване изследва ценностната ориентация в Косово, по-специално, изследва индекса на индивидуализма в Косово и оценява връзката между индивидуализма и колективизма културни измерения и променливи като възраст, пол и образователна среда в наскоро независима страна. Проучването използва индекса на индивидуализма, предложен от Хофстеде и Минков, за измерване на културната ценностна ориентация в Косово и определя степента, в която настоящото общество се характеризира с индивидуализъм или колективизъм.

2.3. Цели

Това изследване използва теоретичния модел на културните измерения на Hofstede (Hofstede, 2001), за да изследва косовските

ценностни ориентации, като се фокусира върху културното измерение на индивидуализма и колективизма. Той се стреми да отговори на несъответствията в настоящите изследвания, както и да инициира и проучи допълнителна допълнителна научна литература чрез разглеждане на три изследователски въпроса:

1. Какъв е индексът на индивидуализма в Косово? До каква степен Косово е индивидуалистично или колективистично?
2. Какъв е индексът на индивидуализма в Косово при сравняване на възрастови групи? Има ли възрастта ефект върху нивата на индивидуализъм? По-големи индивидуалисти ли са младите от старите?
3. Какъв е индексът на индивидуализъм в Косово, когато се сравняват мъже и жени? Мъжете и жените демонстрират ли различия в културните си ценности по отношение на индивидуализма и колективизма?
4. Как полът, възрастта и образователната среда се пресичат с индекса на индивидуализма в Косово? Има ли значителни разлики между мъжете и жените участници по отношение на индивидуализма и колективизма и варират ли тези разлики в различните възрастови групи и образователни среди?

2.4. Задачи

2.3.1. Организационни задачи

- Да извърши цялостен преглед на литературата, да проучи и напълно да разбере ценностните ориентации и културните измерения от обща, психологическа и социологическа гледна точка.

- Да прегледа и анализира подходите, със специален акцент върху подхода на културното ниво, за изучаване на културните измерения на индивидуализма и колективизма

- Преглед и проучване от професионална литература за пресичането на културните измерения на индивидуализма и колективизма и други променливи като възраст, образование и пол като демографска и добавена стойност.

- За получаване на одобрение от Етичния съвет на Философския факултет на Университета в Прищина „Хасан Прищина“ за събиране на данни

- Да адаптира, преведе и пилотира Модула за изследване на ценностите 2013 - VSM 2013, въпросник, използван за събиране на данни за проучването

- Да се подготви Модул за изследване на ценностите 2013 - VSM 2013 въпросник за събиране на данни – виртуално и/или лично администриране.
- Да се предостави значителна и разнообразна извадка, която ще попълни въпросника по време на периода на събиране на данни.
- Да обмисли и вземе решение относно статистическия анализ, който ще бъде извършен върху събраните данни
- Да се създаде план за управление на данни за организиране, съхраняване и поддържане по безопасен начин на събраните данни
- Да се създаде график и план за действие за управление на изследователските задачи и тяхното изпълнение навреме

2.3.2. Изследователски задачи

- Да се прилагат изследвания за изследване и изучаване на културното измерение на индивидуализма и колективизма, общия индекс на индивидуализма и неговата пресечна точка с възрастта, образованието и пола.
- Да се изчисли общият, уникален индекс на индивидуализма, както и индексът на всички групи в изследването по стандартизиран подход и формула, предложени от водещи автори в областта
- Да се извърши подходящ статистически анализ за изследване на статистическата значимост между индивидуализма и колективизма на културното измерение и възрастта
- Да се проведе необходимия статистически анализ, за да се установи статистическата значимост на връзката между образователните среди и културното измерение на индивидуализма и колективизма.
- Да се извърши статистически анализ, необходим за изследване на статистическата значимост на връзката между пола и културното измерение на индивидуализма и колективизма.
- Да предприеме задълбочен статистически анализ, който разглежда комбинацията от всички фактори, включително възраст, образователна среда, пол и културното измерение на индивидуализма и колективизма.

2.5. Хипотеза

Хипотеза 1: Като цяло Косово ще демонстрира нисък индивидуализъм.

Хипотеза 2. Има разлики в индекса на индивидуализма, базиран на възрастови групи, в Косово. По-младите възрастови кохорти ще демонстрират по-високи индивидуалистични ценностни ориентации, отколкото по-възрастните кохорти.

Хипотеза 3: Има разлики в индекса на индивидуализма в Косово въз основа на образователната среда. Тези, които са посещавали или са завършили степен от частна образователна система, демонстрират по-висока индивидуалистична културна ориентация от тези, които са посещавали или са завършили степен от държавната образователна система.

Хипотеза 4: Има разлика между половете в индекса на индивидуализма в Косово. Като цяло, мъжете имат по-висок резултат от жените в индивидуализма.

Хипотеза 5: Косово има пресечна точка между пола, възрастта и образованието и индекса на индивидуализма. По-младите мъже от частни училища ще имат по-висок резултат за индивидуализъм в сравнение с а) по-млади мъже от държавно училище, б) възрастни мъже от частни училища, в) старци от държавно училище, г) по-млади жени от частни училища, напр. възрастни жени от частни училища, д) млади жени от държавно училище и е) възрастни жени от държавните училища.

2.6. Методика

Това проучване използва проучване за събиране на данни, за да тества всички хипотези. Специфичният инструмент за проучване, използван за събиране на данните, беше Модулът за изследване на ценностите 2013 - VSM 2013, разработен и ревизиран от Герт Хофстеде и Михаел Минков. Този въпросник беше разработен и преработен няколко пъти, за да „сравни културните влияния, ценностите и чувствата на подобни респонденти от две или повече държави, или понякога региони в рамките на държавите“ (Hofstede and Minkov, 2013, стр. 2). Проучването се състои от 30 точки, включително 24 въпроса от затворен тип и по скалата на Ликерт, както и шест демографски въпроса за събиране на основна информация за участниците.

24-те въпроса от затворен тип и скалата на Ликерт карат участниците да оценят изявления въз основа на техните лични ценности и вярвания, което позволява на изследователите да събират данни за редица културни ценности. Освен това шестте демографски въпроса позволяват на изследователите да съберат информация за възрастта, пола, нивото на образование и други подходящи характеристики на участниците.

Два демографски въпроса – възрастови клъстери и образователни настройки – бяха модифицирани за целите на това проучване. По-конкретно, въпросът относно възрастта предостави на респондентите три възможности: 1. Възрастова група 18-34 години; 2. 35-64 години; и 3. 65 или повече години. Въпросът за образователните условия изискваше

участниците да докладват своето образование, което са получили или получават в една от двете опции 1. Частно или 2. Публично. Въпросникът съдържа четири въпроса за всяко едно от шестте измерения на културата: Разстояние на властта – голямо срещу малко; Индивидуализъм срещу Колективизъм; Мъжественост срещу женственост; Избягване на несигурност – силно срещу слабо; Дългосрочна срещу краткосрочна ориентация; и Отдаване срещу сдържаност. За целите на това изследване бяха анализирани само данните за културното измерение на индивидуализма срещу колективизма, които ще бъдат представени и обсъдени.

Следните въпроси от международния въпросник VSM 2013 са от значение за Индекса на индивидуализма:

1. „01 - имате достатъчно време за вашия личен или домашен живот“,
2. „04 - има сигурност на заетостта“,
3. „06 - вършите работа, която е интересна“,
4. „09 - имате работа, уважавана от вашето семейство и приятели“.

Чрез скалата на Likert, използвайки 5 точки, участниците оцениха колко важни или важни са техните отговори. Скалата варира от 1 до 5, като 1 представлява високо ниво на важност, а 5 представлява ниско ниво на важност. Участниците бяха инструктирани да изберат числото, което най-добре представя как се чувстват и мислят за всяко твърдение.

Hofstede (1980) съобщава за висока надеждност на теста на първоначалния въпросник, който измерва културните измерения като цяло, с Cronbach Alpha за елементите на индекса на индивидуализма при 0,770. Въпросникът беше преведен от английски на албански от автора на това проучване и обратно преведен на английски от професор в катедрата по психология, Философски факултет, Университета на Прищина „Хасан Прищина“ и бяха напълно съвместими. Обратният превод включва вземане на преведената версия на въпросника и превеждането ѝ обратно на оригиналния език. Това се прави, за да се провери дали преводът точно улавя очакваното значение на оригиналния въпросник. Фактът, че преведеният въпросник е напълно съвместим с обратно преведената версия предполага, че преводът е точен. За по-нататъшно тестване на яснотата и точността на преведения въпросник, той беше пилотиран с група студенти и служители от университета в Прищина „Хасан Прищина“. Коефициентът Алфа на Кронбах за това изследване е изчислен на 0,743, което показва умерено до високо ниво на надеждност на вътрешната консистенция. Този коефициент обикновено се използва за

оценка на надеждността на скала или въпросник чрез измерване на степента, в която елементите в рамките на скалата или въпросника измерват една и съща основна конструкция. Стойност на Cronbach Alpha от 0,743 предполага, че елементите във въпросника, използван в това проучване, са разумно последователни при измерването на планираната конструкция. Това показва, че има достатъчно ниво на съгласие между елементите, което показва, че те измерват подобна концепция или черта. Това ниво на надеждност предполага, че е вероятно въпросникът да доведе до последователни и стабилни резултати, ако се прилага на подобна популация при подобни условия.

2.7. Процедура

За да се осигури възможно най-изчерпателната и представителна извадка, бяха използвани различни методи за събиране на данни за това проучване. Първо, преведената на албански версия на въпросника VSM 2013 беше предоставена както в печатна, така и в електронна версия, за да се съобразят с различните предпочитания и нужди от достъпност. Освен това, въпросникът беше разпространен във всичките седем региона на Косово, включително Прищина, Призрен, Джакова, Гилан, Феризай, Митровица и Призрен, чрез различни канали като организации на общността, академични институции и лица в съответния регион.

За допълнително увеличаване на участието и представителството в различните възрастови групи и образователни среди, въпросникът VSM 2013 на албански също беше предоставен, чрез различни социални медийни мрежи и платформи като Facebook, Instagram и Viber Community Groups. Това беше особено ефективно предвид високия процент на проникване на интернет в Косово, като 97% от цялото население има достъп до интернет (DataReportal , 2002).

Трябва да се отбележи, че използването на електронни методи за събиране на данни е особено успешно, като около 85% от данните, оценени за това проучване, са получени по електронен път. Тези данни бяха автоматично групирани и организирани в Microsoft Excel Sheet, който служи като основна изчерпателна база данни на изследването. Както от професионални, така и от етични съображения, само авторът на това проучване е имал достъп до тази база данни.

Само напълно завършени анкети бяха изследвани за анализ на данните, като всички непълни въпросници бяха пренебрегнати и не бяха включени в окончателния анализ. Имаше около 25 непопълнени въпросника, предоставени от участниците, които по-късно бяха

пренебрегнати от автора на това проучване поради съображения за анализ на данни поради това, че са непълни.

2.8. Участници

Размерът на извадката от 849 участници (N=849) в това проучване предостави разнообразен набор от респонденти с различен произход, включително възраст, пол и образователно ниво. Размерът на извадката беше значително по-голям от минималния препоръчителен размер на извадката от 50 респонденти на държава за значим статистически анализ, както беше предложено от Hofstede и Minkov (2013). Освен това размерът на извадката от това проучване е по-голям от изчисления чрез софтуера g power 3.1.9.7 за двустранни тестове, с вероятност за грешка α от 0,05 и степен (вероятност за грешка $1 - \beta$) да бъде 314, което показва, че изследването има достатъчна статистическа сила за анализ. Включването на 849 участници в проучването също отчита всички потенциални липсващи или непълни въпросници, осигурявайки по-голямо разнообразие и представителство.

В това проучване общо взето 438 жени и 411 мъже. По отношение на възрастовия диапазон, участниците бяха категоризирани в три групи: 434 участници като млади - от 18 до 34 години; 214 участници като възрастни – от 35 до 64 години; и 201 по-възрастни – 65 и повече години. Що се отнася до образователната подготовка, общо 343 участници са били обучавани/се обучават в секцията за частно образование, докато 507 от участниците са били/се обучават в секцията за обществено образование. Повечето участници са на възраст 18-34 години (51,1%), следвани от участници на възраст 35-64 години (25,2%) и 65 или повече години (23,7%). Повечето участници са/учат/учат в държавни образователни институции (59,7%), докато останалите 40,3% в частни образователни институции

2.9. Статистически методи

Изчисляването на индекса на индивидуализма беше направено с помощта на предписаната формула, предложена от Hofstede & Minkov (2013, 7), която беше както следва: $IDV = 35(m_{04} - m_{01}) + 35(m_{09} - m_{06}) + C(ic)$. В тази формула стойностите m_{04} , m_{01} , m_{09} и m_{06} съответстват на средните резултати, получени от тези специфични въпроси. Освен това, $C(ic)$ обозначава постоянна стойност, която може да бъде избрана от изследователя, като предлага диапазон на гъвкавост от 0 до 100. За целите на това изследване е избрана постоянна стойност от 50.

Изчисляването на общия индекс на индивидуализма беше част от първата и основна хипотеза на това проучване, което предвиждаше, че

Косово ще демонстрира нисък индекс на индивидуализъм. Променливата, измерена в тази хипотеза, зависимата променлива, е индексът на нисък индивидуализъм и според гореспоменатата формула, приета за това изследване, общият индекс на индивидуализъм варира от 1 до 100, като по-ниските резултати символизират нисък индивидуализъм.

Освен това индексът на индивидуализма, съгласно гореспоменатата формула, също беше изчислен за различни групи и променливи, изследвани в рамките на това проучване. Те обхващат три различни възрастови групи – млади, зрели и възрастни, две групи, диференцирани по образователни условия – частни и обществени, и две групи, категоризирани по пол – мъже и жени. За всяка от тези групи, които също функционираха като променливи в това изследване, индексът на индивидуализма беше изчислен чрез прилагане на гореспоменатата формула. Този всеобхватен подход позволи подробна оценка на индивидуалистичните тенденции, проявени във всяка група, хвърляйки светлина върху потенциалното взаимодействие между възрастта, образованието и пола върху културните измерения.

За да се проучи втората хипотеза, която гласи, че по-младите възрастови кохорти ще проявяват по-високи нива на индивидуализъм в сравнение с по-възрастните си колеги, беше извършен щателен статистически анализ между възрастовата променлива и културното измерение на индивидуализма и колективизма. Възрастта беше замислено разделена на три отделни категории, млади, зрели и възрастни, за да се уловят нюансираните разлики между различните възрастови групи. По същия начин, за да се тества третата хипотеза, която предполага, че разликите в индекса на индивидуализма ще се появят въз основа на образователната среда в Косово, беше извършен цялостен статистически анализ между независимата променлива на образователната среда (частно или обществено образование) и индивидуализма и колективизма културно измерение. Основното предположение беше, че лицата, които са продължили образованието си в частни среди, ще демонстрират по-силна склонност към индивидуалистични културни ориентации в сравнение с тези, които са получили образование в обществени образователни среди, които биха показали повече колективистични тенденции. Чрез изследване на връзките между независимите променливи на възрастта във втората хипотеза, образователната среда в третата хипотеза и Индекса на индивидуализма може да се постигне цялостно и нюансирано разбиране на културните ценностни ориентации в Косово.

Освен това, това изследване обхваща изследване на статистическия анализ между пола и културните измерения на

индивидуализма и колективизма, в крайна сметка четвъртата хипотеза на изследването. Освен това, изследването се задълбочава и в анализ на потенциални междусекторни връзки между тези променливи, включително пол, възраст, образователни условия и индивидуализъм и колективизъм, в петата и последната хипотеза на това изследване. Чрез щателно изследване на тези анализи, това изследване има за цел да разкрие сложни модели и взаимозависимости между различни фактори и културни измерения чрез анализ на вариацията (ANOVA). Проучвайки тези взаимоотношения, изследването се стреми да предостави задълбочени вниквания в сложния характер на културните ценностни ориентации в Косово.

В допълнение, третата и четвъртата хипотеза изискват подробно изследване чрез цялостен статистически анализ. Чрез изследване на връзката между образователния произход, по-специално частното или държавното образование, и културните ориентации, ще бъдат разкрити всички забележими вариации, които могат да възникнат въз основа на вида посещавана или завършена образователна институция.

В контекста на изследването трябва да се отбележи, че за сравнението на две групи, както е посочено в третата хипотеза (частни и обществени образователни среди) и четвъртата хипотеза (мъже и жени), за тези две хипотези се използва статистическата техника, известна като Т-тест, е бил планиран, ако предположението за нормалност е изпълнено. Този аналитичен инструмент улесни задълбочено изследване на културните измерения на индивидуализма и колективизма във всяка група и даде възможност за сравнителен анализ между тях.

Въпреки това, тъй като предположението за нормалност не е изпълнено, следователно, за по-нататъшно изследване на значимостта на наблюдаваните разлики между групите, които показват статистически значими вариации, изследването използва U-теста на Mann-Whitney. Този непараметричен тест предостави стабилно средство за установяване на значимостта на вариациите между две отделни групи, като по този начин подобри разбирането на наблюдаваните културни различия.

2.10. Етика

Това проучване е проведено при стриктно и стриктно спазване на етичните принципи, насоки и изисквания, определени от Американската психологическа асоциация за изследване. Етичните съображения и последиците от изследването бяха от изключителна важност за изследователя, който гарантира, че всеки аспект от изследването е проведен по начин, който защитава достойнството, правата и благосъстоянието на всички участващи участници.

За да се гарантира етичната почтеност на изследването и изпълнението на изискванията и задълженията, изследването беше предоставено с пълно и безусловно разрешение и одобрение от Етичния съвет на Философския факултет на Университета в Прищина „Хасан Прищина“. Изчерпателен формуляр за кандидатстване, обясняващ подробно целите на изследването, изследователските въпроси, хипотезата, плана за събиране на данни и анализ, беше попълнен и предаден прилежно от изследователя, автора на това изследване, за преглед. Етичният съвет разгледа изследователските цели, плановете, техниката, протоколите и анализите, планирани за това проучване, и установи, че те следват всички приложими етични изисквания в изследванията. Разрешението на Съвета по етика показва, че изследователите са следвали най-високите етични стандарти и че методологиите и процедурите на изследването са оценени като етични и подходящи. След това проучването беше щателно прегледано и беше счтено, че е в съответствие с всички съответни етични стандарти и че изследователските методи и процедури бяха счтени за етични и приемливи.

III. РЕЗУЛТАТИ ОТ ИЗСЛЕДВАНИЯТА

3.1. Резултати от 1^{-ва} хипотеза

Общият индекс на индивидуализъм е изчислен съгласно формулата, предложена от Hofstede и Minkov (2013, 7): $IDV = 35(m04 - m01) + 35(m09 - m06) + C(ic)$. За да се определи индексът на индивидуализма, бяха взети предвид специфични средни резултати за съответните въпроси. На всеки въпрос беше присвоен определен етикет, като m04 за въпрос 04, m01 за въпрос 01 и т.н. Чрез изваждане на средните резултати на конкретни въпроси във формулата беше получена цялостна мярка на индекса на индивидуализма. Самата формула се състои от разликата между средните резултати за конкретни въпроси, умножени по коефициент 35, което гарантира техния подходящ принос към общото изчисляване на Индекса на индивидуализма. Освен това формулата включва постоянна стойност, обозначена като $C(ic)$, което позволява на изследователите да въведат персонализиран тегловен коефициент, вариращ от 0 до 100. За целите на това изследване е избрана постоянна стойност от 50, постигайки баланс между крайностите на мащаба.

$$IDV = 35(m04 - m01) + 35(m09 - m06) + C(ic) = 35(1,93 - 2,15) + 35(2,01 - 2,11) + 50 = 39$$

По този начин, общият индекс на индивидуализъм за Косово е 39, от 100, демонстрира леко умерено ниво на индивидуалистични тенденции

в културното измерение. Съгласно това, в новото независимо, следвоенно Косово, личните цели, независимостта и други характеристики на индивидуализма се ценят до известна степен, но също така признанието и оценката за социални връзки и взаимоотношения, семейни връзки и колективни ценности, идеи и практики, които са тенденции на колективизъм, са доста доминиращи.

Твърдението „вършите работа, която е интересна“, което беше шестият въпрос в международния въпросник VSM 13, използван като средство за събиране на данни в това проучване, беше използвано като измерване на зависима променлива на индивидуализма – IDV – в статистическия анализ. Изявлението отразява индивидуалистична гледна точка, тъй като подчертава личния интерес, целите и амбициозността и представлява обратно кодирана 5-степенна скала на Likert с по-ниски числа, показващи по-високи стойности. За да направи анализа по-интуитивен, тази променлива беше трансформирана така, че по-високите стойности показват по-високи стойности на IDV, за да се опрости тълкуването на данните, тъй като по-високите резултати съответстват директно на по-високото ниво на индивидуализъм и обратното .

3.2. Резултати от 2^{-ра} хипотеза

За да се изследва връзката между възрастовите групи и културното измерение на индивидуализма, това проучване използва изчисление, известно като Индекс на индивидуализма. Този индекс, базиран на формулата, разработена от Hofstede и Minkov (2013, 7): $IDV = 35(m04 - m01) + 35(m09 - m06) + C(ic)$, дава възможност за количествено измерване и сравняване на индивидуалистичните тенденции сред различните възрасти кохорти.

$$IDV = 35(m04 - m01) + 35(m09 - m06) + C(ic) = 35(2,08 - 1,77) + 35(2,36 - 1,83) + 50 = 79$$

Така индексът на индивидуализма за младата възрастова група от 18 до 24 години е 79 от 100. Това показва, че хората в тази възрастова група отдават голямо значение на собствените си цели, независимост и личен интерес и често се концентрират върху подчертаването на личните си постижения и демонстриране на тяхната отличителна идентичност. Въпреки това, те също така разбират стойността на социалните връзки и груповите норми и отдават значение на обществените и колективните ценности. Те осъзнават стойността на междуличностните връзки, социалните норми, семейната и груповата хармония. Въпреки това, макар да признават важноста на общностните и колективните ценности,

младите хора на възраст 18–24 години показват значителна тенденция към индивидуализъм в Косово.

$$IDV = 35(m04 - m01) + 35(m09 - m06) + C(ic) = 35(1,96 - 1,99) + 35(1,99 - 2,18) + 50 = 42$$

По този начин индексът на индивидуализма за възрастната група от 25 до 64 години е 42 от 100. Това е умерен индекс на индивидуалистични тенденции, показващ, че хората в тази възрастова група оценяват и ценят своята индивидуалност и преследват личните си амбиции и цели, но в същото време ценят почти толкова социални отношения и свързаност, семейни и колективни ценности, които са характеристики на колективизма. По този начин, тези във възрастовата група от 25 до 64 години показват умерено ниво на индивидуалистични тенденции и баланс между тяхната индивидуалност и социална групова свързаност, колективизъм.

$$+ 35(m09 - m06) + C(ic) = 35(2,66 - 2,57) + 35(2,49 - 3,22) + 50 = 28$$

Така индексът на индивидуализма за възрастовата група на 65 или повече години е 28 от 100, което е най-ниското от всичките три възрастови групи, което означава, че тази група показва най-ниското ниво на индивидуалистични тенденции, следователно има силна склонност към колективистични тенденции.

Таблица 8

Индекс на индивидуализма и възрастови групи – млади, зрели и възрастни

Възрастова група	Индекс на индивидуализма
Млади - 18 – 34 години	79
Зрели - 35 – 64 години	42
Възрастни - 65 или повече години	28

Като цяло индексът на индивидуализма в Косово намалява с нарастването на възрастта, което означава, че по-младата възрастова кохорта е склонна да проявява по-силни индивидуалистични тенденции, докато по-възрастната кохорта е силно склонна към колективизъм. Средната възрастова група е склонна да поддържа баланс между индивидуалистични и колективистични тенденции, ценности и практики.

Статистически анализ за 2^{-ра} Хипотеза

Втората хипотеза прогнозира, че младите хора ще показват по-висок IDV от зрелите и възрастните хора. За да се провери това, бяха създадени описателни статистики за IDV в трите възрастови групи. По-младите възрастни имат най-висок резултат при IDV в трите възрастови

групи ($M = 4,16$, $SD = 1,09$), следвани от възрастните ($M = 3,81$, $SD = 1,09$) и след това от младите хора ($M = 2,77$, $SD = 1,30$). Тези резултати са в посоката, предвидена от Хипотеза 2.

Втората хипотеза първоначално беше планирана да бъде тествана с еднопосочен анализ на дисперсията (ANOVA), тъй като е широко признат като най-подходящият тест за сравняване на средни стойности в множество групи. Този тест изисква разпределението на зависимата променлива в трите категории на зависимата променлива (възраст) да следва нормално разпределение. За проверка на нормалността е използван тест на Колмогоров-Смирнов. Тестът показва, че разпределението значително се отклонява от нормалното в трите групи (18 – 34 години: $D(434) = .288$], $p < .001$; 35 – 64 години: $D(214) = .217$], $p < .001$; 65 години или повече: $D(200) = .288$], $p < .001$), тъй като тестът на Kolmogorov-Smirnov е статистически значим.

Тъй като предположението за тест за нормалност не беше изпълнено, беше използван тест на Kruskal Wallis, тъй като този тест е непараметричен еквивалент на еднопосочен анализ на дисперсията. Тестът на Kruskal Wallis позволява сравнение на медианите между групите и включва данни, които не съответстват на допускането за нормално разпределение. Резултатът от теста е статистически значим ($H(2) = 152.59$, $p < .001$), потвърждавайки, че има статистически значими разлики между възрастовите групи.

Тъй като тестът на Kruskal -Wallis не показва кои са статистически значимите разлики между групите, планираните сравнения бяха проведени с помощта на тестовете на Mann-Whitney. Тестът на Ман-Уитни е непараметричният еквивалент на t-теста. Вместо да сравнява средните стойности между две групи, както прави t-тестът, тестът на Ман Уитни сравнява медианите между две групи.

Първият тест разкри, че IDV на младите хора е значително по-висок от IDV на възрастните ($U = 19086.50$, $p < .001$), което подкрепя хипотеза 2.

По същия начин, IDV на по-младите хора е значително по-висок от IDV на зрелите ($U = 3669,5$, $p < 0,001$), което по подобен начин подкрепя хипотеза 2.

По-високият резултат при IDV при зрелите в сравнение с по-възрастните хора също е статистически значим ($U = 11789$, $p < 0,001$), което предполага увеличение на IDV с възрастта.

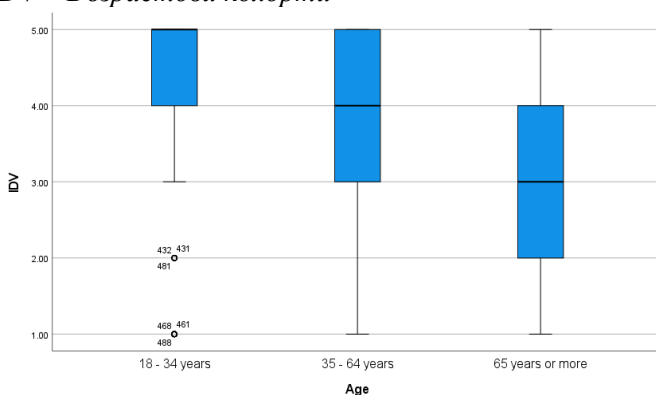
Като цяло резултатите подкрепят втората хипотеза, тъй като разликите са статистически значими и вървят в очакваната посока към

прогнозираното: по-младите хора имат значително по-високи резултати от възрастните и по-възрастните хора.

Фигура 3 изобразява графика за обобщаване на IDV резултатите в трите възрастови групи. Фигурата ясно показва, че IDV резултатите за млади хора са значително високи, които се концентрират около резултат от 3 до 5 и с медиана 5. За разлика от това, IDV резултатите за зрели и възрастни хора покриват целия диапазон на скалата от 1 до 5, като медианата за зрелите е 4, а за възрастни хора 3.

Фигура 3

Boxplot – IDV – Възрастови кохорти

3.3. Резултати от 3^{-та} хипотеза

За да се изследва връзката между образователните настройки и културните измерения, по-специално индивидуализма, изчислението на индекса на индивидуализма беше извършено за различни групи въз основа на техния образователен произход: частен и обществен. Този метод на изчисление следва установената формула, предложена от Hofstede и Minkov (2013, 7): $IDV = 35(m04 - m01) + 35(m09 - m06) + C(ic)$.

$IDV = 35(m04 - m01) + 35(m09 - m06) + C(ic) = 35(1,84 - 1,93) + 35(1,99 - 2,20) + 50 = 40$. По този начин кохортата на Индекса на индивидуализма за частно образование е 40 от 100, което показва леки умерени индивидуални тенденции.

$IDV = 35(m04 - m01) + 35(m09 - m06) + C(ic) = 35(1,92 - 2,14) + 35(2,19 - 2,28) + 50 = 39$. По този начин кохортата на Индекса на индивидуализма за обществено образование е 39 от 100, което

символизира леко умерено културно измерение на индивидуализма, подобно на предишната група на частната образователна среда

Таблица 17

Индекс на индивидуализма и образователна среда - частно и обществено образование

Група за настройка на образованието	на Индекс на индивидуализма
Частно образование	40
Народно образование	39

Индексът на индивидуализма и за двете кохорти – частна и публична – не се различава много и е леко умерен с индекс от 40 от 100 за частната и 39 от 100 за кохортата с обществено образование.

Статистически анализ за 3^{-та} Хипотеза

Третата хипотеза прогнозира, че хората, които са учили в частна образователна среда, ще показват по-висок IDV от хората, които са учили в обществена среда. Описателната статистика разкрива, че резултатите за двете групи са относително сходни, с малко по-високи резултати за IDV за хората в частни настройки ($M = 3,79$, $SD = 1,07$), отколкото в частни настройки ($M = 3,71$, $SD = 1,39$). Това върви в очакваната посока на третата хипотеза.

t-тестът за независими проби е най-подходящият и често използван статистически тест за сравняване на средните стойности между две независими групи. Като еднопосочна ANOVA, тя изисква стойностите на зависимата променлива да следват нормално разпределение в двете групи в независимата променлива. Отново беше използван тестът на Колмогоров-Смирнов, за да се провери предположението за нормалност. Тъй като тестът беше статистически значим и за двете образователни настройки (Обществена настройка: $D(506) = .260$, $p < .001$; Частна среда: $D(342) = .221$, $p < .001$), беше направено заключението, че предположението за нормалността беше нарушена.

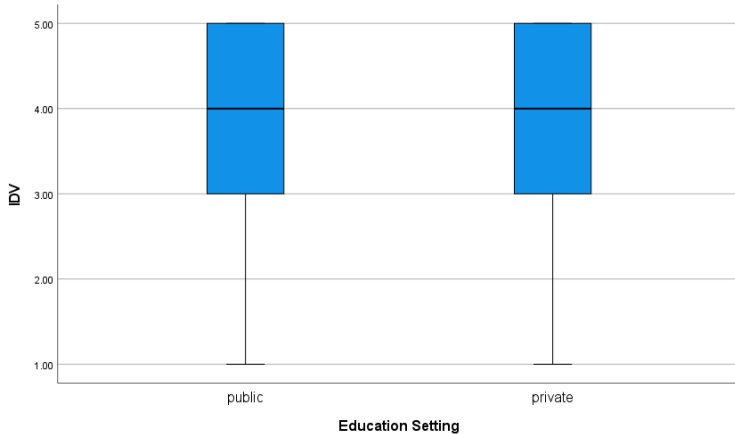
Следователно беше необходима непараметрична алтернатива за тестване на разликите между две независими групи. Следователно, тестът на Ман-Уитни беше използван за тестване на хипотеза 3. Противно на хипотеза 3, резултатите разкриха, че разликата в IDV резултатите между хората, които са учили в частни образователни среди и обществени образователни среди, е статистически незначима ($U = 84628,50$, $p < .572$).

Фигура 4 показва кутия за резултатите от IDV в двете образователни настройки. Графиката разкрива, че IDV резултатите на двете образователни групи са идентични с медиана за двете групи около

резултат 4 и със 75% от данните, концентрирани между резултатите 3 и 5, докато останалите 25% от индивидите в двете групи са между 1 и 3.

Фигура 4

Boxplot – IDV – Настройки за образование – Частно – Публично

В заключение, данните не подкрепят третата хипотеза, която прогнозира, че хората, които са учили в частни училища, ще имат по-високи IDV резултати от хората, които са учили в държавни училища.

3.4. Резултати от 4^{-та} хипотеза

В обхвата на това проучване решаващ аспект, както и добавена стойност, включваше изчисляването на индекса на индивидуализма с акцент върху половата диференциация, по-специално между мъжете и жените. Този процес на изчисление се придържаше към добре установената формула, предложена от Hofstede и Minkov (2013, 7): $IDV = 35(m04 - m01) + 35(m09 - m06) + C(ic)$, която имаше за цел да определи количествено нивото на индивидуализъм изложени от всяка полова група.

$IDV = 35(m04 - m01) + 35(m09 - m06) + C(ic) = 35(2,30 - 2,15) + 35(1,98 - 2,41) + 50 = 40$. По този начин индексът на индивидуализъм за мъжката кохорта е 40, извън от 100, което показва леко умерено ниво на културно измерение на индивидуализма.

$IDV = 35(m04 - m01) + 35(m09 - m06) + C(ic) = 35(1,99 - 1,97) + 35(2,23$

- 2,09) + 50 = 56. По този начин индексът на индивидуализма за кохортата жени е 56, от 100, което показва сравнително голям акцент върху индивидуалистичните тенденции.

Таблица 23

Индекс на индивидуализма и пол

Пол	Индекс на индивидуализма
мъже	40
Жени	56

Общите резултати, противно на очакваната хипотеза, базирана на изчисленията и сравнението на Индекса на индивидуализма, жените са склонни да подчертават повече индивидуалистични тенденции от мъжете.

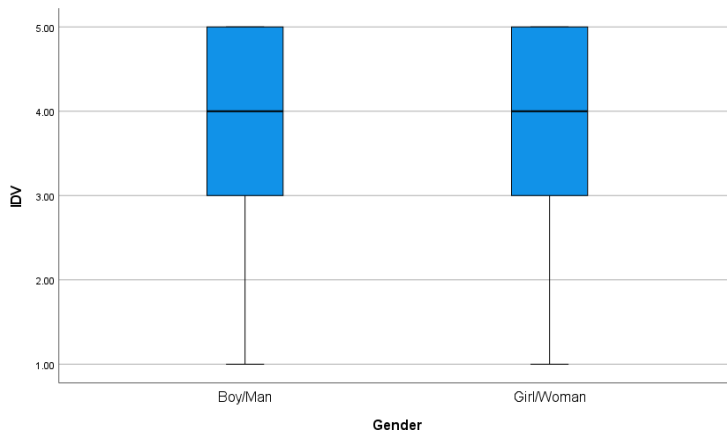
Статистически анализ за 4^{та} Хипотеза

Хипотеза 4 прогнозира, че мъжете ще показват по-висок IDV от жените. Обаче описателната статистика не е в очакваната посока, тъй като мъжете имат по-ниски резултати за IDV ($M = 3,58$, $SD = 1,25$) от жените ($M = 3,90$, $SD = 1,27$). Отново беше планиран t-тест за независими проби, за да се проверят разликите между мъжете и жените. Предположението за нормалност обаче не е изпълнено, тъй като тестът на Колмогоров-Смирнов е значим и за двете групи (мъже: $D(410) = .193$, $p < .001$; жени: $D(438) = .262$, $p < .001$).

Следователно, непараметричен тест за тестване на разликите между две групи беше предпочитан пред неговата параметрична алтернатива. Тестът на Mann-Whitney разкри, че IDV резултатите на мъжете са значително по-ниски от резултатите на жените ($U = 75462.50$, $p < .001$), което върви в обратна посока на прогнозираното от хипотезата.

Статистически значимите разлики между мъжете и жените в IDV са незабележими в графиката, тъй като разпределението на IDV резултатите е забележително сходно между двата пола: средният IDV резултат е 4 със 75% от разпределението между 3 и 5, а останалите 25 % с резултати между 1 и 3. Вижте Фигура 5.

Фигура 5
Boxplot – IDV – Пол

Четвъртата хипотеза прогнозира, че мъжете ще получат по-висок резултат в IDV от жените. Противно на тази прогноза, жените са получили значително по-висок резултат от мъжете. Следователно данните дават доказателство срещу четвъртото.

3.5. Резултати от 5^{-та} хипотеза

За да се изследва хипотезата, че една конкретна група, по-специално млади мъже от частни учебни заведения, ще покаже по-висок индекс на индивидуализъм в сравнение с другите кохорти, изчислението на индекса на индивидуализма беше разширено, за да обхване седем различни групи. Тези групи включват по-възрастни мъже от частни училища, по-млади мъже от държавни училища, по-възрастни мъже от държавни училища, по-млади жени от частни училища, по-възрастни жени от частни училища, млади жени от държавни училища и по-възрастни жени от държавни училища.

Индексът на индивидуализма беше определен с помощта на формула, предложена от Hofstede и Minkov (2013, 7): $IDV = 35(m04 - m01) + 35(m09 - m06) + C(ic)$, която включваше изчисляването на средните резултати за конкретни въпроси. Чрез прилагането на тази формула изследването имаше за цел да улови и количествено определи нивото на индивидуализъм, проявявано във всяка група. Освен това, постоянна

стойност, означена като $C(ic)$, беше включена във формулата, позволявайки на изследователя да въведе персонализиран фактор, вариращ от 0 до 100. За това конкретно проучване беше избрана постоянна стойност от 50, за да се поддържа последователност и сравнимост в изчислените резултати на Индекса на индивидуализма.

Този всеобхватен подход за изчисляване на индекса на индивидуализма позволи подробно изследване на вариациите в културните ориентации в идентифицираните групи. Чрез анализиране на средните резултати за конкретни въпроси и прилагане на предварително определената формула, проучването се опита да установи степента, в която индивидуалистичните ценности се проявяват във всяка кохорта. Освен това, чрез сравняване на резултатите от Индекса на индивидуализма между различните групи, изследването имаше за цел да идентифицира всякакви значителни разлики в индивидуалистичните тенденции според фактори като възраст, пол и образователни условия.

$IDV = 35(m04 - m01) + 35(m09 - m06) + C(ic) = 35(1.74 - 2.01) + 35(2.55 - 2.17) + 50 = 54$ - По този начин индексът на индивидуализма за млади, мъже, частни Образователната настройка е 54 от 100.

$IDV = 35(m04 - m01) + 35(m09 - m06) + C(ic) = 35(2.36 - 1.82) + 35(1.66 - 1.91) + 50 = 60$ - По този начин индексът на индивидуализма за млади, мъже, публични Образователната настройка е 60 от 100.

$IDV = 35(m04 - m01) + 35(m09 - m06) + C(ic) = 35(1.87 - 2.04) + 35(2.40 - 2.65) + 50 = 35$ - По този начин индексът на индивидуализма за възрастни, мъже, частни Образователната настройка е 35 от 100.

$IDV = 35(m04 - m01) + 35(m09 - m06) + C(ic) = 35(2.11 - 1.59) + 35(1.72 - 2.74) + 50 = 33$ - Индексът на индивидуализма за по-възрастни, мъже, обществено образование е 33 от 100.

$IDV = 35(m04 - m01) + 35(m09 - m06) + C(ic) = 35(2.24 - 2.22) + 35(2.19 - 2.00) + 50 = 57$ - По този начин индексът на индивидуализма за млади, жени, частни Образователната настройка е 57 от 100.

$IDV = 35(m04 - m01) + 35(m09 - m06) + C(ic) = 35(2.05 - 2.50) + 35(2.10 - 1.41) + 50 = 62$ - Така индексът на индивидуализма – млади, жени, публични Образователната настройка е 62 от 100.

$IDV = 35(m04 - m01) + 35(m09 - m06) + C(ic) = 35(1.78 - 1.76) + 35(2.05 - 1.94) + 50 = 55$ - Така индексът на индивидуализма – по-възрастни, жени, частни Образователната настройка е 55 от 100.

$IDV = 35(m04 - m01) + 35(m09 - m06) + C(ic) = 35(1.90 - 1.65) + 35(1.89 - 2.93) + 50 = 45$ - По този начин индексът на индивидуализма за по-възрастни, жени, общество Образователната настройка е 45 от 100.

Таблица 35*Индекс на индивидуализъм и пол, възраст и образователна среда*

Група	Индекс	на индивидуализма
Младежи, мъже, частно образование	54	
Младежи, мъже, Обществено образование	60	
Стари, мъже, частно образование	35	
Стари, мъже, обществено образование	33	
Млади, жени, частно образование	57	
Млади, жени, обществено образование	62	
Стари, жени, частно образование	55	
Стари, жени, обществено образование	45	

Най-високият индекс на индивидуализъм, според горепосочените изчисления, е записан за кохортата Млади, Жени, Обществено образование, 62 от 100, следван от Млади, Мъже, Обществено образование, 60 от 100 и последните са Стари , мъже, частна образователна среда с 35 от 100 и стари, мъже, държавна образователна среда с индекс на индивидуализъм 33 от 100.

Статистически анализ за 5^{та} Хипотеза

Петата и последна хипотеза прогнозира, че младите мъже, които са учили в частни училища, ще имат най-високи IDV резултати в сравнение с: Млади мъже в държавни училища, По-възрастни мъже в частни училища, По-възрастни мъже в държавни училища, Млади жени в частни училища, Млади жени в държавни училища, възрастни жени в частни училища, възрастни жени в държавни училища

За да се тества тази хипотеза, данните бяха прекодирани, за да се създадат осем категории, както е описано по-горе. „По-възрастни“ сега включва както 35 – 64 години, така и 65 или повече години.

Описателната статистика изглежда не подкрепя Хипотеза 5. Въпреки че младите мъже в частните образователни заведения имат резултати за IDV по-високи от средната точка на скалата за IDV ($M = 3,82$, $SD = 1,05$), четири други категории имат по-високи резултати от тях: млади мъже в държавното образование ($M = 4,08$, $SD = 1,18$), млади жени в частно образование ($M = 3,99$, $SD = 1,16$), млади жени в държавно образование ($M = 4,58$, $SD = ,88$) и по-възрастни жени в частно образование ($M = 4.05$, $SD = .86$).

се използва еднопосочен дисперсионен анализ (ANOVA) за тестване на петата хипотеза. Тъй като този тест изисква разпределението на зависимата променлива да следва нормално разпределение в различните категории в независимата променлива, беше проведен тест на Колмогоров-Смирнов. Тъй като тестът беше статистически значим, беше заключено, че предположението за нормалност не е изпълнено. Следователно, непараметричната алтернатива на еднопосочната ANOVA беше използвана за тестване на хипотеза 5. Тестът на Kruskal-Wallis разкри статистически значими разлики между категориите ($H(7) = 153,408$, $p < 0,001$).

Kruskal Wallis не казва между кои двойки категории са разликите, след това са направени сравнения по двойки. Тестът на Mann Whitney разкри, че по-младите мъже в частните училища имат значително по-ниски резултати в IDV, отколкото младите мъже в държавните училища ($U = 3488$, $p = .019$), което върви в обратната посока на прогнозираното от петата хипотеза.

Младите мъже в частните училища имат значително по-високи резултати от по-възрастните мъже в частните училища (Mann-Whitey $U = 3023$, $p < 0,001$). Този резултат подкрепя петата хипотеза.

Същото се случи, когато младите мъже в частните училища бяха сравнени с по-възрастните мъже в държавните училища (Mann-Whitney $U = 5851$, $p = .003$): младите мъже отбелязаха по-висок резултат в IDV, което подкрепя тази хипотеза.

Младите мъже в частните училища имат по-ниски резултати в IDV, отколкото младите жени в частните училища, но тази разлика не е статистически значима, Mann-Whitney $U = 4727$, $p = .099$. Този резултат противоречи на хипотеза 5.

Младите мъже в частните училища имат значително по-ниски резултати в IDV, отколкото младите жени в държавните училища ($U = 4037$, $p < .001$), което не подкрепя хипотезата.

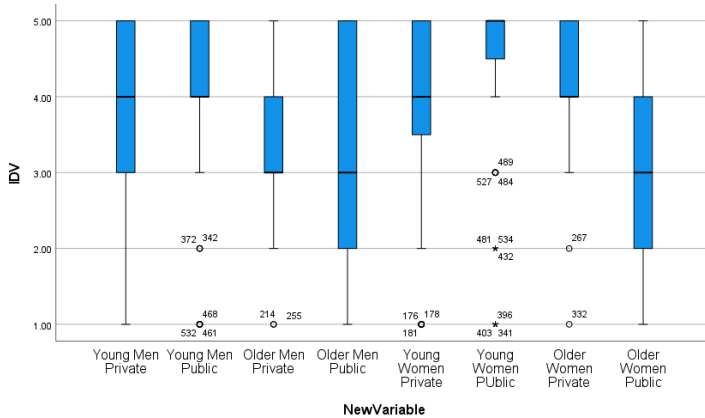
Младите хора в частните училища също имат по-ниски резултати от по-възрастните жени в частното образование, но тази разлика е статистически незначима, $U = 2473$, $p = .229$.

В подкрепа на хипотезата, по-младите мъже в частните училища имат значително по-високи резултати в IDV, отколкото по-възрастните жени в държавните училища, $U = 4892,5$, $p < 0,001$.

Като цяло, петата хипотеза беше частично подкрепена. Младите мъже в частните училища са постигнали значително по-висок резултат в IDV, отколкото по-възрастните мъже в частните и държавните училища и жените в държавните училища, но техните резултати не са били

значително по-високи от другите категории. Всъщност младите мъже в държавните училища и младите жени в държавните училища имат значително по-високи резултати от младите мъже в частните училища, което върви в обратната посока на прогнозираното от тази хипотеза. Фигура 6 показва кутия с разпределение на IDV резултатите в 8-те категории. Обхватът на IDV резултатите за младите мъже в частните училища покрива пълния диапазон на скалата. Медианата е 4 и 75% от резултатите са между 3 и 5. Това показва, че повечето резултати са в горния край на скалата.

Фигура 6
Boxplot – IDV – Multivariable

Резултатите както за по-възрастните мъже в държавните училища, така и за по-възрастните жени в държавните училища също покриват пълния диапазон от стойности на скалата IDV. Независимо от това, медианата и за двете е по-ниска, отколкото за младите мъже в частни училища, с 3 за тези две групи срещу 4 за младите мъже в частни училища. 75% от резултатите на IDV за по-възрастните мъже в държавните училища са били между 2 и 5, докато за по-възрастните жени в държавните училища са били между 2 и 4.

Обхватът на стойностите за другите категории не покрива напълно цялата скала. Диапазонът на стойностите за младите жени в частните училища е между 2 и 4, с медиана 4 и със 75% от резултатите между 3,5 и 5. IDV резултатите на по-възрастните мъже в частните училища варират от 2 до 5, с а медиана 3 и със 75% от резултатите между 3 и 4.

Разпределението на резултатите за младите мъже в държавните училища и по-възрастните жени в частните училища е абсолютно същото

. Техните IDV резултати бяха разположени в горния край на скалата, варираща от 3 до 5, с медиана от 4 и 75% от резултатите между 4 и 5. Въпреки че тези високи стойности са забележителни за тези две групи, все още има друга група чей резултатите им са дори по-високи: тези за млади жени в държавните училища. Техните IDV резултати варират от 4 до 5, като 75% от резултатите са между 4,5 и 5 и медиана 5, най-високата точка в скалата.

ДИСКУСИЯ

Като цяло, неговото изследване има за цел да изчисли индекса на индивидуализма за Косово като нова независима държава. Освен това проучването се стреми да проучи възможната връзка между индивидуализма в Косово и променливи като възраст и образователни условия – частно и държавно образование. Проучването използва анализ на културно ниво, предложен от Hofstede (2001). Анализът на събраните данни показва, че Косово има умерено нисък индекс на индивидуализъм, с резултат 39 от 100; следователно Косово все още е силно колективистично общество, с леки умерени индивидуалистични тенденции, особено сред младото поколение.

Втората хипотеза на изследването предполага, че има разлики в индекса на индивидуализма, базиран на възрастовите групи, в Косово. По-конкретно, по-младите възрастови кохорти бяха прогнозирани да демонстрират по-високи ценностни ориентации на индивидуализма, отколкото по-възрастните кохорти. Младата възрастова кохорта се определя като тези на възраст от 18 до 34 години, родените след или непосредствено преди войната. Тази хипотеза беше подкрепена и от данните, които разкриха отрицателна значителен статистически анализ между индивидуализма и възрастта. С други думи, групата млади хора в Косово има по-висок индекс на индивидуализъм в сравнение с по-възрастните поколения, които имат по-нисък индекс на индивидуализъм. Младите хора са по-индивидуалисти и по-малко колективисти от по-възрастните поколения в Косово, което показва културната промяна към индивидуализъм, която се случва в Косово, особено сред по-младото поколение.

Третият хипотезата изследва възможната връзка между нивото на индивидуализъм в Косово и вида на полученото образование (частно или публично). Хипотезата предвижда, че ще има разлики в индекса на индивидуализма в Косово въз основа на образователната среда. По-конкретно, резултатите показват, че тези, които са посещавали или са

завършили степен от частна образователна среда, демонстрират малко по-висок индекс на индивидуализъм от тези, които посещават / посещават степен от обществена образователна среда. Статистическият анализ обаче не показва статистически значимо между образователната среда и IDV. Леко високият индекс на индивидуализъм, изчислен по гореспоменатата стандартна формула, сред частната образователна среда – 40 на 100 – в сравнение с кохортата на публичната образователна среда – 39 на 100, може да се разбере от факта, че обикновено частното образование е популярно сред по-младите хора и както се очакваше и показа в това проучване, по-младото поколение е по-индивидуалистично от по-възрастното в Косово. В допълнение, посещаването на частно образование е скъпо и обикновено онези, които са финансово заможни, са по-индивидуалисти. С други думи, индексът на индивидуализъм е малко по-висок сред тези от частните образователни заведения в сравнение с тези от обществените.

Проучването също така изследва как полът влияе върху културните измерения на индивидуализма и колективизма в Косово. Четвъртата хипотеза предполага, че мъжете ще проявяват по-високи нива на индивидуализъм от жените. Резултатите от проучването обаче не подкрепят тази хипотеза. Изненадващо индексът на индивидуализма за жените в проучването е 56 на 100, докато за мъжете е 40 на 100. Това означава, че жените в Косово са по-склонни към индивидуалистични тенденции от мъжете. Статистическият анализ, извършен върху данните, също подкрепя това откритие, разкривайки статистически значими резултати между пола и индивидуализма.

Тези резултати оспорват традиционните предположения за различията между половете по отношение на индивидуализма и предполагат, че контекстът на Косово може да доведе до по-силна склонност към индивидуализъм сред жените. Въпреки това е изключително важно да запомните, че тези констатации са ограничени до извадката и контекста на изследването и може да не са приложими универсално. Това изследване дава представа за културната динамика в Косово по отношение на различията между половете по отношение на колективизма и индивидуализма, като разкрива съществена констатация, показваща, че жените в Косово показват по-високи нива на индивидуалистични тенденции, отколкото се смяташе досега.

В края на това всеобхватно проучване беше извършен допълнителен многомерен статистически анализ, за да се изследват връзките и пресечната точка между културното измерение на индивидуализма и колективизма и променливи като възраст, пол и

образователна среда. Проучването използва многомерен статистически анализ, за да даде възможност за по-нюансирано изследване на сложното взаимодействие между оста на индивидуализма, колективизма, възрастта, пола и вида на училището, преобладаващи в демографските граници на Косово. Чрез емпирично изследване на последната хипотеза относно индивидуализма, колективизма и тенденциите в различни демографски среди като възраст, пол и образование; констатациите показват по-високи резултати за IDV сред млади студенти от мъжки пол, учещи в частни институции, в сравнение с връстници, които принадлежат към по-високи възрастови групи и участват в опции за публично/частно училище или жени, посещаващи държавни училища, като същевременно отбелязват, че несъответствието не е достатъчно значително, за да се установи причинно-следствена връзка между тях.

Ограничения на изследването

Едно основно ограничение на проучването може да бъде, че повечето данни са събрани чрез онлайн проучване. Това може да е повлияло на количеството проценти на отговор от по-възрастните кохорти. Въпреки това, физически копия бяха разпространени на институции, които обслужват по-възрастното население, например домове за пенсионери с цел включване на по-възрастни участници. Освен това, както е отбелязано в раздела за методологията, Косово се възползва от висок процент на проникване на интернет и много онлайн респонденти всъщност представляват по-възрастни кохорти.

Второто ограничение е свързано с времето на проучването. Проучванията бяха разпространени през месеците ноември и декември, големите празници в Косово, в които много хора пътуват в чужбина, посещават роднини, живеещи извън страната. Това може да е повлияло на разнообразието от участници, въпреки че размерът на извадката (n=849) остава значителен. За да се преодолее това възможно ограничение, данните бяха събрани и през месец януари.

Друго голямо ограничение на изследването е неговият фокус върху разликите в ценностната ориентация сред различните косовски субпопулации. Фокусът върху различията естествено пренебрегва припокриването и приликите. Докато бяха открити различия в ценностните ориентации между, например, сред различните възрастови кохорти и пол, до каква степен имаше сходство и ценностен консенсус между поколенията и между мъже и жени? Проучването на този въпрос обаче представлява важен път за бъдещи изследвания в контекста на ценностната промяна в Косово. Въпреки че това проучване изследва

разликите между пол, възраст и образователна среда, това проучване обърна внимание на разликите в ценностната ориентация между основните етнически групи в Косово: албанци, сърби, бошняци, турци, горани и роми, ашкали и египтяни. Изследването на тези различия изисква достъп до различните етнически общности и този достъп е значително ограничен от текущата политическа ситуация в определени части на страната, особено по отношение на сръбските етнически общности. Въпреки това, тъй като Косово е многоетническо, изследването на различията и приликите в ценностните ориентации остава важна научна тема.

Практически приложения

Въпреки че това проучване не се стреми да изследва директно последиците от създаването на политика, това изследване на ценностните ориентации и промени има важни практически приложения. Повечето национални и местни политики, приети в Косово, са насочени към насърчаване на европейските ценности и интеграция, които са до голяма степен индивидуалистични в своите ориентации и се стремят да насърчават либералната демокрация и нейните институции. Това изследване обаче показва, че тези ценностни ориентации са неравномерно разпределени сред населението по отношение на възрастта и пола. От практическа гледна точка това означава, че подкрепата за тези политически инициативи също ще бъде неравномерна и ще се съобразява с важни демографски променливи, като възраст и пол. Политиците трябва да вземат предвид ценностната ориентация на населението при проектирането и предоставянето на държавни инициативи и услуги, съвместими с разнообразието от ценностни ориентации в Косово. Политиците също трябва да разберат, че тези промени ще бъдат бавни и определени групи от населението ще продължат да изразяват съпротива.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Настоящото изследване дава поглед върху културните измерения на индивидуализма и колективизма в Косово, нова независима страна, чрез анализ на културно ниво. Проучването също така разглежда връзката между тези културни измерения и променливи като възраст и образование в общия контекст на Косово. За да се получи по-пълно разбиране на ориентацията на културните ценности в тази следвоенна, новосъздадена страна, се препоръчва да се проведат допълнителни изследвания, които да са всеобхватни и представителни, които да използват подход за анализ на индивидуално ниво при изучаване на измеренията на индивидуализма и

колективизма, както е предложено от Триандис (1995), и изследва еволюцията, развитието и поддържането на разделението на хоризонталния и вертикалния индивидуализъм и колективизъм в следвоенната, наскоро независима държава Косово.

Това изследване запълва значителна празнина в разбирането на социалната и културна динамика в следвоенна, наскоро независима страна, като контекста на Косово, като се задълбочава в един често пренебрегван аспект на социалния живот: ценностите и тяхната трансформация. Докато предишните изследвания се фокусираха предимно върху политически и политически въпроси, както и върху предизвикателствата на изграждането на институции в следвоенната ера, това проучване признава, че успехът на институционалните реформи и цялостното социално развитие зависи до известна степен от преоформяне на ценностните ориентации. Хвърляйки светлина върху това решаващо културно измерение, изследването предоставя цялостен, представителен и актуализиран анализ на динамиката на ценностната ориентация и културните измерения в новата независима, следвоенна страна като Косово. Освен това, това проучване допринася за обогатяване на професионалните и основани на доказателства изследвания и литература, проведени в и за Косово, където има голяма липса на професионални изследвания и литература. Тази липса на професионална литература и изследвания доведе до ограничено и/или изкривено разбиране на социалната и културна динамика, преходи и трансформации, които се случват в следвоенен контекст като Косово. По този начин това проучване в крайна сметка допринася значително за развитието на по-добро разбиране на социалната и културна динамика, която обикновено се случва в новите независими страни, както и подобрява професионалните изследвания и литература в и за Косово, служейки като пионер и насърчавайки бъдещето социални изследвания.

Това проучване е важно по няколко причини и сочи към някои важни последици. На първо място, той предлага уникална перспектива на културната динамика в следвоенно, наскоро независимо Косово, като за първи път предоставя изчерпателно и представително изчисление на индекса на индивидуализма за страната. С резултат 39 от 100 по Индекса на индивидуализма, проучването разкрива, че Косово остава колективистично, предоставяйки ценна представа за културните норми, ценности и практики в страната. Освен това, проучването също така изследва връзката между възрастта, пола, образователната среда с културното измерение на индивидуализма и колективизма в Косово –

техните отношения поотделно като променливи и заедно като комбинирани и пресичащи се.

Проучването също така предоставя цялостен анализ на ценностната ориентация и културните измерения в Косово, като предлага ценни прозрения за социалната структура на нацията и колективната идентичност. Констатациите могат да послужат като модел за подобни проучвания в други нови независими нации, подчертавайки важноста на включването на културни фактори в процесите на изследване и създаване на политики. Многостранныят принос на изследването задълбочава нашето разбиране за социалната и културна динамика в Косово и обогатява професионалните изследвания и литература.

Констатациите подчертават необходимостта от по-нататъшни разследвания, като се използва подход за анализ на индивидуално ниво, който би навлязъл по-дълбоко в личните преживявания и техните връзки с ценностите на поколенията и обществото в Косово. Такива изследвания биха могли да осигурят информация за целенасочени интервенции и политически решения, които ефективно се справят с развиващите се ценностни ориентации и културни измерения в следвоенните общества.

Много е важно да се отбележи, че резултатите от това проучване показват, че както младите мъже, така и девойки от държавните образователни институции са постигнали значително по-висок резултат в IDV, отколкото техните колеги в частните училища - в противоречие с първоначалните предположения, направени по отношение на демографските и фоновите характеристики, свързани повече с индивидуализъм. По този начин проучването подчертава, че прозрението, произтичащо от анализ на напречно сечение, има последици, които се простират отвъд социално-демографския произход. По-специално, бъдещите изследвания трябва да вземат предвид други контекстуални фактори, като политически, икономически, религиозни, селско-градско местоположение и размер и структура на семейството, както и връзката им с колективистичните и индивидуалистични ценностни ориентации. Тези фактори представляват важни променливи, които оформят процесите на социализация на различни подгрупи. Като такива, тези фактори трябва да повлияят на формирането на ценностни ориентации и следователно да се проявят в видими различия в ценностите в косовското общество.

Това проучване използва количествени методи, за да наблюдава измеримата разлика в ценностните ориентации между пол, възраст и образователна среда. Бъдещите изследвания обаче трябва да обмислят допълване на количествените изследвания с качествени и етнографски ориентирани изследователски методи. Тези изследователски подходи

обещават да разкрият как индивиди и общности са договорили различна и променяща се ценностна ориентация в косовското общество, обещавайки прозрения за начина, по който социалната промяна се преживява социално-психологически. Необходим е приобщаващ методологичен подход, който трябва да се възползва както от количествени, така и от качествени техники, докато се изследват такива сложни културни ценности.

В обобщение, този изследователски проект трябва да представлява интерес за учени, политици и членове на гражданското общество, национално и международно, които се интересуват от Косово. За учените това изследване предоставя научни прозрения по социални, културни и психологически теми, за да разберат променящата се динамика на косовското общество, от което могат да бъдат предприети по-нататъшни анализи и изследвания. За политиците и гражданското общество проучването предлага прозрения, за да се гарантира, че политиките, програмите и услугите са съвместими с настоящите, макар и променящи се ценностни ориентации и следователно по-ефективни в техния обхват, дизайн и изпълнение.

НАУЧНИ ПРИНОСИ

1. Това проучване представлява първото цялостно използване на Модела на културното измерение на Хофстеде в Косово. Следователно прозренията, предоставени от това проучване, подобряват професионалните и основани на доказателства изследвания и литература, проведени в и за Косово, където има голяма липса на професионални изследвания и литература.

2. Констатациите служат като модел за подобни проучвания в други нови независими нации, подчертавайки важността на включването на културни фактори в процесите на изследване и създаване на политики.

3. Проучването показва, че докато обществата демонстрират определени цялостни културни ценностни тенденции, съществуват определени контекстуални фактори като възраст и пол, които оказват значително влияние върху разпространението на тези ценностни ориентации сред населението.

ПУБЛИКАЦИИ

1. **Kadriu, Ereblir.** (in print July/August 2023). The Dynamics of Civic Identity Construction in Post-War and Newly Independent Kosovo: A

Discourse Analysis of Citizenship Education Curriculums and Textbooks in the First Decade of the 2000s. *International Journal of Social Sciences: Current and Future Research Trends*.

2. Agani-Destani, N., **Kadriu, Ereblir**, Arenliu, A., Cermjani, D. Mapping and Assessment of the Impact of COVID-19 on social workers and children and families receiving social support services – 2022 – Institute of Psychology, University of Prishtina & UNICEF

3. Jemini-Gashi L, **Kadriu Ereblir**. Exploring the Career Decision-Making Process During the COVID-19 Pandemic: Opportunities and Challenges for Young People. (2022). *SAGE Open*. doi:[10.1177/21582440221078856](https://doi.org/10.1177/21582440221078856)

4. Selimos, Erwin, **Kadriu, Ereblir**, Balyeat Janet. (2019). Kosovar Youth Doing Tikkun: Insights from a Research-Based Action Project for Social Justice and Reconciliation. *TIKKUN BEYOND BORDERS: CONNECTING YOUTH VOICES* - Yvette Daniel (ed) - Faculty of Education, University of Windsor

5. Kadriu, Hedvig & **Kadriu, Ereblir** (2018). Kane thene per...ISBN: 978-9951-8542-1-4

6. **Kadriu, Ereblir**, Nuka, Dardane, Murseli, Arber. (2013). Street Children in Albania, Bosnia Herzegovina, Macedonia and Kosovo: Spaces and Identities in a Struggle for Survival. Regional Research Promotion Program – Western Balkans.

7. **Kadriu, Ereblir** (Editor: Luljeta Vuniqi). Prevalence of violence in adolescents' relationships (2012). Kosovar Center for Gender Studies

8. A K. Eckman, Ch. Ricardo, **Ereblir Kadriu**, O. Stula, J. Crownover and B. Leka. (2011). Exploring Dimensions of Masculinities, Femininities and Violence With Young Men and Young Women in Kosovo. CARE International Kosovo.

9. Selimos, Erwin; **Kadriu, Ereblir**; Tower, Janet. (2011). Teacher Experiences Of Curricular Reform In Kosova. *International Progressive Education*.

10. **Kadriu, Ereblir**; Selimos, Erwin; Tower, Janet. (2010). What it takes to be a Good Teacher: Attributes of Effective Teachers according to Secondary School Students in Kosova. *International Progressive Education*.

11. Elis, Ori and **Kadriu, Ereblir**. (2007). Auditing of Gender Issues in the Education System. Kosovar Center for Gender Studies.

SOUTH-WEST
UNIVERSITY
"NEOFIT RILSKI"

PHILOSOPHY
FACULTY
BLAGOEVGRAD

❖ DEPARTMENT OF PSYCHOLOGY ❖

ABSTRACT

FOR THE AWARD OF EDUCATIONAL AND SCIENTIFIC DEGREE
"DOCTOR OF PHILOSOPHY"
PROFESIONAL FIELD 3.2. PSYCHOLOGY

ON THE TOPIC

**INDIVIDUALISM AND COLLECTIVISM CULTURAL DIMENSION IN
KOSOVO: EXPLORING THE EFFECTS OF AGE AND EDUCATIONAL
SETTING ON VALUE ORIENTATION**

Author: Ereblir Kadriu

Scientific advisors: Assoc. Prof. Bilyana Yordanova, PhD and Assoc. Prof.
Lindita Durmishi, PhD

Blagoevgrad, 2023

The dissertation work has been discussed and directed for defense by the Department of Psychology at the Faculty of Philosophy of SWU “NEOFIT RILSKI”

This dissertation contains: introduction, three chapters, summary of obtained results, conclusion, recommendations, scientific contributions, references and appendixes

Volume: 156 pages

Scientific sources included:

- 282 sources
- 17 internet sources

Tables: 44

Graphs: 6

Appendices: 2

INTRODUCTION

Studying cultural value orientation is significant for social understanding as they are dynamic, not static and constantly undergo change, sometimes rapidly, other times not so fast. Cultural values impact [in]indirectly all aspects of social life as well as social institutions. Examining culture values takes a greater level of significance especially during extraordinary social, cultural, political and/or economic circumstances when they are, usually, prone and subject to change and/or modify, perhaps more than usual. The aftermath of war and declaration of the independence of the country are among extraordinary circumstances that impact culture value orientations as they are followed by major social, cultural, political, and economic, [in]voluntarily, changes and transformations. Consequently, the culture values guide and shape the collective identity, creation and restructuring of a new country and the society, in general, in a new, different social reality.

After the war, societies undergo significant transformations as they rebuild, reconstruct, restructure and even redefine themselves and their communities. The post-war period is, usually, characterized with great changes, in all aspects of social life, which ultimately tend to impact cultural values to undergo, or least begin, shifts and transformations, in personal, social, economical and even governmental levels. Similarly, establishment of a new state, through declaration of country's independence, is followed by great transformations and tendencies for cultural values orientation shifts. Culture values are central to the processes of state-building, personal and collective identity formation and definition.

The interchange between cultural values and social institutions is important to be noted. Social institutions are directly connected and shaped by the common values and beliefs of the society in which they function. As values undergo change, so do social institutions, thus, adapting, [in]voluntarily, to the evolving needs, requests, demands of the new social reality. Moreover, diverse and dynamic cultural landscape enables policy makers, leaders and other relevant stakeholders to align their policies, initiatives and programs so they are appropriate and sensitive to the culture value orientations.

Kosovo serves as a compelling and meaningful context for the study of cultural values changes as a result of several extraordinary circumstances, specifically due to its recent post-war, newly independent status, which has shaped the personal and collective consciousness of its people as well as offers valuable insights into the process of societal transformation and development.

Existing scholarship on change in post-war Kosovo has been largely policy-oriented, focusing on the problems and pressures of institution-building in the post-war period. Less research has explored a key element of social life—

values—and their transformation in post-war Kosovo, even though it is arguable that the success or failure of institutional reforms require some degree of reformulation in Kosovar value orientations. Research that does explore values remains limited, superficial and paints a contradictory picture. As such, there is a need for comprehensive, representative, updated, and valid empirical data on the dynamics of value orientation and cultural dimensions in the newly independent Kosovo. It is precisely this gap in research that this study seeks to address.

This study aims to examine the Individualism Index in Kosovo and assess the relationship between individualism and variables such as age, gender, educational setting in a newly-independent country. The study uses the Individualism Index proposed by Hofstede and Minkov to measure the cultural value orientation in Kosovo and determines the extent to which the current society is characterized by individualism or collectivism. The study concludes with recommendations for further studying this cultural dimension in the post-war, newly independent country Kosovo while employing an individual-level analysis approach rather than the cultural-level analysis that was employed in this study.

I. THEORETICAL FRAMEWORK

1.1. Values from psychological and sociological perspectives

The American Psychological Association, in the Dictionary of Psychology (n.d.), defines a value, from a psychological perspective, as a "moral, social, or aesthetic principle accepted by an individual or society as a guide to what is good, desirable, or important." (n.d.), while the Open Education Sociology Dictionary, from a sociological perspective, defines a value as "an ideal or principle that determines what is correct, desirable, or morally proper." (Bell, 2013).

Values are internalized cognitive frameworks that direct behavior by evoking a sense of right and wrong (e.g., moral values), a sense of priorities (e.g., individual success vs. community good), and a willingness to produce meaning and see patterns (e.g., trust vs. distrust). Like other mental systems, values are amenable to personal examination (Schwartz, 2012). While it's not common to talk about values as a social or group-level phenomena, attitudes may often be discussed in such terms. Value-based norms, priorities, and recommendations outline what individuals should do in order to act in accordance with a society's or culture's standards for what constitutes the "right," "moral," or "valued" course of action. Conservative, liberal, traditional, progressive, religious, secular, and so on are all terms that may be used to

characterize the values held by a certain group (Schwartz, et al, 2012).

1.2. Basic Theories of Values

1.2.1. Shalom Schwartz theory of basic values

Schwartz (2012) identifies five shared features across definitions of values: they are beliefs; they pertain to conduct or desired objectives; they go beyond the scope of any given scenario; they serve as a basis for making decisions or evaluating circumstances; and they are prioritized.

The core notion of Schwartz's work is that values are convictions that have personal significance and influence people's actions. He underlines that values are meaningful when they are put into practice since it is through doing that that values become significant. A person who places a high value on autonomy could, for instance, feel intimidated when their freedom is under danger, helpless when they are powerless to protect it, and content when they are allowed to follow their own interests.

According to the values theory, overarching values are defined, each with its own underlying motive. These principles have their origins in one of the three fundamental needs of all humans, making them very transferable. Individual biological needs, requirements for effective social interaction, and collective requirements for survival and well-being all fall under this category. These necessities of human life are too much for any one person to handle alone. Instead, individuals need to set realistic objectives in order to deal with problems, share them with others, and enlist their support as they work to achieve them. Values are the ideas and language used to cognitively reflect these aims and to convey them in social interaction with others.

1.2.2. Milton Rokeach value classification instrument

To better understand one's own values, Rokeach's Personal Values Survey was developed by psychologist Milton Rokeach. Self-awareness may be achieved by ranking a list of 18 terminal values (the outcomes you want) and 18 instrumental values (the means by which you intend to achieve those outcomes). Some of Milton Rokeach's research on moral principles is still considered groundbreaking. Recognizing one's own values is a vital first step towards developing one's sense of self. Raising one's level of self-awareness has several practical applications in the business sector. Benefits include increased personal happiness and the opportunity to lead with genuine authenticity in the workplace (Ponizovskiy et al, 2020).

In an effort to better comprehend and characterize value systems, scholars have developed value models to identify and classify the many values that make up such systems. Rokeach's model identifies 36 terminal and

instrumental values; Schwartz's (1994) list identifies 56 values, broken down into 10 motivation value types and 4 classifications; Jaffe and Scott's (2004) list identifies 40 values, broken down into 6 categories; McDonald and Gandz's (1992) list identifies 21 values; and Hofstede's (2003) list identifies 36 values. All these models are an attempt to clean up and restrict the vast lexical space that exists only for the purpose of expressing value.

1.2.3. Fons Trompenaars and Charles Hampden-Turner Seven dimensions of culture

Culture, in Trompenaars's view, is a road map to solution of social group's problems. In collaboration with Charles Hampden-Turner, he developed the seven dimensions of cultural difference by building on the work of Geert Hofstede and making some changes to his ideas. The contrasts between these qualities include universalism and particularism, effectiveness and apathy, specificity and diffuseness, accomplishment and attribution, sequentialness and synchronicity, and internal vs external control. The following are the seven cultural characteristics that are significant for modern management techniques. Universalism vs. Particularism, Individualism vs. Collectivism (Communitarianism), Neutral vs. Affective Relationships, Specific vs. Diffuse Relationships, Achievement vs. Ascription, Time orientation, Human-nature relationship: Internal vs. external control and Comparison and criticism

1.2.4. Triandis Theory of Interpersonal Behavior

According to Triandis and Theory of Interpersonal Behavior (Triandis, 1980), behavior is a result of the interactive dynamics of a variety of factors, interacting among several and different levels. The overt behavior displayed is a combination of behavioral intention, habits and facilitating conditions. Behavioral intention includes a conscious and planned cognitive process of decision-making about actions or behaviors to be manifested at a given period or situation. Triandis (1977, p.5) stated that intention, "is a cognitive antecedent of an act". Thus, intention precedes the behavior. According to Triandis (1980), "intention represents an individual's conscious plan or self-instruction to carry out a behaviour" (cited in Woon & Pee, 2004, p 81). Together with the intentions, according to the Theory of Interpersonal Behavior (Triandis, 1980), habits and facilitating conditions impact the behavior displayed as well. Habits and facilitating conditions impact both behavioral intention and, ultimately, the actual behavior that is manifested.

Triandis (1977) claimed this clearly, that a habit - frequency of prior behavior and social facilitating and/or inhibiting factors impact the behavior as well. Habits are the routines and actions that are frequently repeated, while

external enablers or barriers are the facilitating conditions and both, together, with intentions, contribute to the behavior that is displayed (Chatterton, 2011, p. 11). On the other hand, on a different level, intention is impacted directly, preceded, by three other major elements: affect, social factors and attitude. Affect symbolizes the emotional aspect - both positive and negative emotions - that precedes the behavior intention and, ultimately, the behavior itself. Thus, affect is a notion, psychological one, about experience of feeling or emotion (Chatterton, 2011, p. 14) regarding the behavior. Attitude, on the other hand, is a prior opinion, belief, judgment, and feeling created due to past experience and/or factors, that also impacts the intention of the behavior and the actual behavior itself. Although both have feeling and emotion as components they differ with each other.

In addition to these two components, Theory of Interpersonal Behavior (Triandis, 1980), states that the third component that proceeds behavior intention, respectively behavior are, also, the social factors that one is exposed to. Specifically, the social factors that are considered to have an impact on behavior are norms, roles and self-concept. The components within Triandis' Theory of Interpersonal Behavior are closely related with how values impact behavior that is manifested in social situations. Values serve as foundational guidelines, both for development, maintenance, and expressions of intentions, attitudes, self-perception, and reactions to social dynamics and emotional encounters. Values, usually, guide and are integral part of formation, definition and perception of self-concept, our attitudes as well as our behavior intention. This model offers a structure for comprehending how values interplay with a range of components, shaping how individuals behave within social contexts and different situations.

2.1. Background of current research

As a newly independent country, Kosovo has undergone a period of post-war rebuilding and reconstruction characterized by major and rapid societal transformation. Since the end of the war in 1999, Kosovo has officially oriented itself toward the adoption of institutions, values, and practices of the European Union and the United States. From a traditional and conservative culture and then a society governed under socialist Yugoslavia, Kosovo has been involved in a rapid policy-driven transformation from a traditional and conservative society into a newly independent country based on aspirations of Euro-Atlantic integration and European Union values.

Despite the recognition that Kosovar society is changing in significant and complex ways, only a small body of research exists that explores issues related to transformations in cultural values and orientations. Studies that do explore transformations in value orientations in Kosovo conflict with respect to their findings. Avramaska (2007) and Belallari (2018) both used the Hofstede Cultural Dimensions Model and concluded that Kosovo was individualistic. Terziu's (2016) research review on national cultures and business organizations corroborate these claims by suggesting that cultural life in Kosovo is characterized by clear shifts away from collectivism towards individualism.

Other studies on value orientations in Kosovo paint a different picture. Berisha (2013) used the Hofstede Cultural Dimension Model and calculated the Individualism Index for Kosovo at only 3.8—a very low individualism score. Fejzullahu (2015) claims that individualism in the city of Pristina, the capital of Kosovo is relatively low (25.1), while other cities of the country score even lower (below 20). Furthermore, Istrefi (2016) considered Kosovo to be a collectivist culture through inference, as its cultural composition is similar to Albania, and Albania has an Individualism Index of 20 (Hofstede Insights, n.d.). Tahiri (2019) draws on his anthropological research to conclude that Kosovo is collectivistic in its value orientations.

The lack of correspondence in the scientific literature about Kosovo's value orientations is related to both sampling and measurement strategies utilized in the studies. Some of the above studies did not include diverse and representative samples, some had no empirical data or analysis, and those who collected data did not use the most recent iteration of the Values Survey Module questionnaire created and modified.

In sum, existing scholarship on change in post-war Kosovo has been largely policy-oriented, focusing on the problems and pressures of institution-building in the post-war period. It is precisely this gap in research that this project seeks to address.

2.1.1. Hofstede's Cultural Dimensions Theory

For Hofstede (1983, p.21) culture is defined as "the collective programming of the mind which distinguishes the members of one human group from another". Identity is defined and distinguished by a person's affiliation, relations, dynamics, and overall membership to a specific group that one is affiliated with and with whom the culture is shared. That is, culture is learned by interacting with others but is also shared by interacting with others. The world that we know and how we know it usually comes from our experience and socialization with people who are similar to us, although we also interact with individuals who are different from ourselves sometimes.

Hofstede (2001) proposes the “Onion Model to identify the core elements of culture. The outer layer of the Onion is the one that is visible to anyone, outside and inside the culture, and is the layer of symbols: “words, gestures, pictures, and objects that carry often complex meaning recognized as such only by those who share the culture” (Hofstede, 2001, p. 10). The second outer layer is the one of Heroes, who, specified by Hofstede (2001, p. 10) are “persons, alive or dead, real or imaginary, who possess characteristics that are highly prized in culture and thus serve as a model for behavior.” Heroes are important as they symbolize a connection between the past and the present of the culture and are a good source of inspiration and encouragement. The third layer is Rituals, defined as “collective activities...with culture and are considered bound with the norms of collectivity” (Hofstede, 2001, p. 10).

Practices cut across all three levels or layers of culture depth: symbols, heroes, and rituals. “Practices are the visible part of the culture” (Hofstede et al, 2010, p. 19). Values are at the core of the culture, and according to Hofstede (2001, p. 5), a value is “a broad tendency to prefer a certain state of affairs over others.” Values are at the very depth of the culture that has been reinforced and maintained over time. They are “implicit: they belong to the invisible software of our mind” (Hofstede et al, 2010, p. 23). Values determine what is right and wrong or good and bad in a particular culture (2001, p. 6). Schwartz (2006, p. 139) described cultural values as “shared conceptions of what is good or desirable in the culture” .

Given that Hofstede views values as the fundamental layer of cultural life from which rituals, heroes, and symbols emerge, and upon which cultural practices are based, much of his work has been spent on measuring and evaluating cultural values. In an attempt to produce valid cross-cultural compositions of value orientations, Hofstede developed his Cultural Dimensions Theory, which classifies cultural value orientations into six conceptual dimensions: Power Distance; Individualism vs. Collectivism; Uncertainty Avoidance; Masculinity vs. Femininity; Long-Term vs. Short-Term Orientation; and Indulgence vs. Restraint.

Hofstede’s Cultural Dimensions Theory is a universal classificatory scheme. Initially, only four first cultural dimensions were identified and studied by Hofstede, which were derived from extensive factor analysis of comprehensive data collected with the Values Survey Model - VSM questionnaire. Michael Harris Bond with his research using the Chinese Value Survey (Chinese Culture Connection, 1987) identified the fifth cultural dimension - Long-Term vs. Short-Term Orientation (Hofstede & Bond, 1988; Hofstede, 2001). Minkov (2007) proposed a new cultural dimension - Indulgence vs. Restraint - and it was accepted as the sixth dimension as it

“added new insights into national cultural differences” (Hofstede & Minkov, 2013, 12). The current six cultural dimensions are: Power Distance; Uncertainty Avoidance; Individualism and Collectivism; Masculinity and Femininity; Long-term versus Short-term Orientation; and Indulgence versus Constraints.

2.1.2. Power Distance - This Power Distance dimension refers to how inequality is perceived and accepted among individuals in a society.

2.1.3. Uncertainty Avoidance - Uncertainty avoidance refers to how uncertainty or the unknown is perceived in society and how individuals, in general, cope with uncertainty in life.

2.1.4. Individualism versus Collectivism - This dimension relates to the type and dynamics of the relationship and bond that the individuals have with their primary cultural group or in-group. This dimension is unipolar and orthogonal, meaning societies can be individualistic or collectivistic.

2.1.5. Masculinity versus Femininity - Masculinity and Femininity refer to the assumptions made regarding gender roles in society.

2.1.6. Long-Term versus Short-Term Orientation - This dimension is defined as as, “the fostering of virtues oriented towards future rewards, in particular, perseverance and thrift...Short Term Orientation, stands for the fostering of virtues related to the past and present, in particular, respect for tradition, preservation of “face” and fulfilling social obligations” (Hofstede, 2001, p. 359).

2.1.7. Indulgence versus Restraint - Indulgence versus restraint is the newest cultural dimension to be included in Hofstede’s model. “Indulgence stands for a society that allows relatively free gratification of basic and natural human drives related to enjoying life and having fun. Restraint stands for a society that suppresses gratification of needs and regulates it by means of strict social norms” (Hofstede Insights, n.d.2).

2.2. Expanded Explanation of Individualism and Collectivism

This paper employs a cultural-level analysis of Individualism and Collectivism as suggested by the above-mentioned theoretical framework; however, for informational purposes, an individual-level analysis of this cultural dimension will also be presented briefly.

The cultural-level analysis definition of the Individualism and Collectivism cultural dimension, which has been adopted for the purpose of this study, is the one provided by Hofstede (2011, p.225) that:

Individualism standards for a society in which the ties between individuals are loose: Everyone is expected to look after him/herself and her/his immediate family only. *Collectivism* stands for a society in which people from birth onwards are integrated into strong, cohesive

in-groups, which throughout people's lifetime continue to protect them in exchange for unquestioning loyalty.

Triandis (1995), from an individual-level analysis, defines this cultural dimension as, a social pattern consisting of closely linked individuals who see themselves as parts of one or more collectives (family, co-workers, tribe, nation); are primarily motivated by the norms of, and duties imposed by, those collectives over their personal goals; and emphasize their connectedness to members of these collectives. A preliminary definition of *individualism* is a social pattern that consists of loosely linked individuals who view themselves as independent of collectives, are primarily motivated by their own preferences, needs, rights, and the contracts they have established with others; give priority to their personal goals over the goals of others; and emphasize rational analysis of the advantages and disadvantages to associating with others. (pg. 2)

One of the core and essential traits in the individualism and collectivism cultural dimension domain is related to the perception, definition, identification, and dynamics of relations that one has with the members of the primary group: the in-group or the "we" group. In individualism, the identification and connection with the primary cultural group are not as strong, as important, and as defining as it is in collectivism. Individualism promotes the pursuit of personal goals, ambitions, and success. It encourages and enables personal freedom, personal development, individuality, exploration, and welfare.

Collectivism encourages, and requires, systematic solidarity and support towards members of the primary cultural group. It promotes collective development and the welfare of the group over individuality. Collectivism is associated with the development and empowerment of the cultural group one belongs to—the in-group/"we" group—while individualism promotes individuality over the group. Solid identification of the individual with the group is essential for collectivism, while for individualism that is not the case. In collectivism "the "we" group (or in-group) is the major source of one's identity and the only secure protection" (Hofstede et al, 2010, p.91). An in-group is defined, by Hofstede et al (2010, p. 519) as "a cohesive group that offers protection in exchange for loyalty and provides its members with a sense of identity." Similarly, Triandis, (1988, p. 75) defines in-groups as "groups of individuals about whose welfare a person is concerned, with whom that person is willing to cooperate without demanding equitable returns, and separations from whom leads to anxiety".

Vertical and Horizontal Individualism and Collectivism

Another framing concept to study Individualism and Collectivism is the Vertical and Horizontal tool. At the individual level, the dimensions of

individualism and collectivism were further defined, specified, and categorized into two subtypes, for each dimension, based on vertical and horizontal attributes: horizontal individualism - HI, vertical individualism - VI, horizontal collectivism - HC, and vertical collectivism - VC (Singeli et al., 1995; Triandis, 1995; Triandis & Gelfand, 1998).

Vertical attributes can be characterized by hierarchy and differentiation, while horizontal attributes with equality and similarity (Gushue & Constantine, 2003; Nelson & Shavitt, 2002; Triandis & Gelfand, 1998). As Chirkov et al. (2005, p.471) points out that "verticality...proposes a strong, hierarchically, structured power distribution with a sharp differentiation between those with and without power" and "horizontally calls for establishing egalitarian relations between people of different status and qualities."

Although there are certain patterns that identify, define and demonstrate, broadly, horizontal and vertical individualism and collectivism, human behavior and culture are very diverse. Thus, it is not uncommon to have different forms of vertical and horizontal individualism and collectivism, cross-culturally, and to have individuals who identify as an individualist in a collectivist culture and those who identify as collectivist in an individualistic culture. As Triandis points out "in every culture, there are people who are *allocentric*, who believe, feel, and act very much like collectivists do around the world. There are also people who are *idiocentric*, who believe, feel, and act the way individualists do around the world" (2018, p. 5). Idiocentrism emphasizes "...self-reliance, competition, uniqueness, hedonism, and emotional distance from in-groups." (Triandis and Suh, 2002, p. 140). On the other hand, people who are allocentric put an emphasis on "... interdependence, sociability, and family integrity; take into account the needs and wishes of ingroup members, feel close in their relationships to their in-groups, and appear to others as responsive to their needs and concerns." (Triandis and Suh, 2002, p. 140).

2.2.1. Age and Individualism and Collectivism

Researchers have demonstrated that age represents an important correlative variable when exploring the distribution of individualistic value orientations within populations. When Morales and colleagues (2000) studied the characteristics of collectivist and individualistic dimensions across age among participants in Spain, via both qualitative and quantitative methods, they documented that older participants compared to younger participants scored higher in the characteristics of the collectivist cultural dimension, specifically solidarity and cooperation with the group. This insight corroborates Noricks' et al. (1987) contention that younger people tend to show more individualistic characteristics compared to adults than elders who tend to show more

collectivistic tendencies. So, as people age, they tend to become more collectivist (Noricks et al., 1987). Bidjari and Zahmatkesh (2011) compared the dimensions of individualism and collectivism among three female generations—grandmothers, mothers, and daughters—in Iran and found that the younger generation possesses more individualistic characteristics than the older generation.

In another similar study, an analysis of the transmission of individualistic and collectivist cultural values from parents to 14-19 year old Turkish adolescents living in Germany was conducted (Schönpflug, 2001). This study, which included 200 participants, concluded that in early and middle adolescence children are more similar to their parents, parents during this developmental period transmit collectivist values to children, while in late adolescence children are less similar to their parents because individualistic values begin to increase (Schönpflug, 2001). As the children grow up and begin the development stage of adolescence, they tend to drift from collectivistic tendencies and favor the pursuit of individuality and personal goals, ambitions, and plans. Fülöp and colleagues (2019) conducted a study analyzing values, beliefs, and self-conceptualization in economics between two generations of Hungarians—adolescents and adults. Quantitatively, they measured the value orientation and self-construct perspective of 293 Hungarian adolescents, aged 16-20 and 122 Hungarian adults, aged 37-75. Based on the findings, adolescents and adults scored high points in independence while low points in interdependence, but adolescents scored higher points than adults in terms of independence. It can be concluded that both groups are individualistic, but adolescents score higher in the individualistic dimension than adults.

The above-mentioned research shows that individualism is associated with younger generations perhaps due to some suitable and common characteristics such as promotion and advocacy for personal identity, personal goals, independence, and pursuing merit-based opportunities. Collectivism, on the other hand, is, usually, associated with adulthood and old age, perhaps, again, due to common characteristics such as the need and desire for group solidarity, social network, social support and overall social capital.

2.2.2. Education and Individualism and Collectivism Cultural Dimension

A culture's value orientations shape the meaning and practice of education in that society. Likewise, the nature and approach of education will also shape the value orientation of individuals. What we tend to see, in other words, is a bidirectional relationship between education and value orientations. Dominant values will shape educational practices while educational practices will simultaneously shape value orientations.

In their meta-analysis, Aktaş (2012) shows that in individualistic cultures, students prefer to learn in abstract ways and value the transfer of knowledge through active experimentation and demonstration, while in collectivist societies the preference is toward learning in a concrete way and emphasis is placed on the transfer of knowledge through reflective observation. In this way, collectivism is associated positively with cooperation (Mann,1980; Hammond,2015) and individualism with competition (Elleson,1983 ; Hammond,2015). Learning, in individualistic cultures, serves to develop and empower the individual, while in collectivism, learning serves to develop and empower the group to which the individual belongs.

Tan & Goh (2006, p.661) found out that Australian and Chinese students differ in their communication methods and styles, with Australian students being more independent and preferring to express their individual opinions assertively, while Chinese students prefer interdependence and the consideration of other people's feelings and opinions before speaking and/or acting. Similarly, Black et al. (2003, p.25) when comparing students' needs state that students with collectivist values are oriented towards relationships, while those with individualist values are task-oriented. For students with collectivist values, interdependence, cooperation, group achievement, group harmony, and dedication to family/in-group are very important, while for students with individualist values independence, competition, and individual achievement and pride are important. Collectivism more than individualism is associated with cooperative learning (Nguyen et al., 2005)

Research shows that the purpose of education has different meanings in collectivistic societies compared to those in individualistic ones (Hofstede, 2001). In individualistic societies, education is perceived as an opportunity for individual development and empowerment and achievement of personal aspirations and goals, while education in collectivist societies is perceived as another opportunity for the individual to uphold and fulfill the collective aspirations and goals.. In collectivism, "education stresses adaptation to the skills and virtues necessary to be an acceptable group member" (Hofstede, 2001, p. 235) and, unlike individualism, education is not perceived as an ongoing but rather as something that happens once in a lifetime, and that during the young age.

As the teacher-student interaction is rooted deeply in the culture (Hofstede, 1986, p. 303), teachers and students, in both individualism and collectivism, are characterized by certain, opposite, features, have different roles and expectations, and display different attitudes and behaviors. These differences, according to Hofstede (1986, p.303-305), in individualism and collectivism dimension can be reflected in four areas in education: in teacher-

student interaction differences; in social positions of teachers and students in the society; in the relevance of the curriculum, and in cognitive abilities. In collectivist societies, there is a high degree of formality between teacher and student, as the teacher is seen as the only source of information and knowledge. Obedience is necessary. In individualistic societies, the student-teacher relationship is not as rigid.

II. RESEARCH PROGRAM

2.1. Topicality of the problem

The problem addressed in this study is of great relevance for several reasons. First it is important to understand how post-war, newly independent societies undergo significant changes, not only politically and institutionally but also in terms of values and cultural orientations. By exploring the transformation of value orientation in Kosovo we can gain a comprehensive understanding of the changes occurring in society and their implications for overall reforms. Moreover, the study provides calculations, analysis and determines the Individualism Index for Kosovo collected from a comprehensive and diverse sample, following the Hofstede's Cultural Dimensions Model (Hofstede, 2001).

Secondly, there is a lack of comprehensive research on values and their transformation in the post war period in Kosovo. Existing scholarships have mainly focused on policy-oriented issues related to institution building. This study aims to fill this research gap by providing updated empirical data on value orientations and cultural dimensions in newly independent Kosovo. By doing so we can develop a more nuanced understanding of post war societal and cultural dynamics.

Furthermore, values and cultural orientations have a significant impact on policy decisions and interventions. This study examines the Individualism Index in Kosovo to gain insights into the prevailing value orientation in society and how it relates to variables such as age, gender, and educational setting. These findings can inform targeted interventions and policy decisions that align with the evolving cultural landscape in Kosovo. Additionally, the study recommends further research employing an individual level analysis approach to promote culturally sensitive policies and interventions.

Lastly, this study contributes to comparative analysis and theoretical frameworks by utilizing Hofstede Individualism Index as a theoretical framework. By applying this model and examining the relationships between individualism and collectivism and various demographic variables, the study contributes to the broader field of comparative cultural studies. The findings provide insights into the unique cultural dynamics of post-war Kosovo and add to the body of knowledge on cultural dimension.

2.2. Research rationale of the study

Existing scholarship on change in post-war Kosovo has been largely policy-oriented, focusing on the problems and pressures of institution-building in the post-war period. Less research has explored a key element of social life—values—and their transformation in post-war Kosovo. In any country, the success or failure of institutional reforms requires some degree of a change in perspective, a change in value orientation. In Kosovo, that change has been rapid and intense and further research in this area is needed. Research that does explore Kosovar values and changes brought by war remains limited and paints a superficial and even contradictory picture. As such, there is a need for comprehensive, representative, updated, and valid empirical data on the dynamics of value orientation and cultural dimensions in the newly independent Kosovo. It is precisely this gap in research that this study seeks to address.

This study explores the value orientation in Kosovo, specifically, examines the Individualism Index in Kosovo and assess the relationship between individualism and collectivism cultural dimensions and variables such as age, gender and educational setting in a newly-independent country. The study uses the Individualism Index proposed by Hofstede and Minkov to measure the cultural value orientation in Kosovo and determines the extent to which the current society is characterized by individualism or collectivism.

2.3. Objectives

This study uses Hofstede's Cultural Dimensions Theoretical Model (Hofstede, 2001) to explore Kosovar value orientations, focusing on the cultural dimension of Individualism and Collectivism. It seeks to address the inconsistencies in current research as well as initiating and exploring additional supplementary scientific literature by addressing three research questions:

1. What is the individualism index in Kosovo? To what extent is Kosovo individualistic or collectivistic?
2. What is the individualism index in Kosovo when comparing age groups? Does age have an effect on levels of individualism? Are the young more individualistic than the old?
3. What is the individualism index in Kosovo when comparing male and females? Do men and women demonstrate differences in their cultural values regarding individualism and collectivism?
4. How does gender, age and educational settings intersect with the individualism index in Kosovo? Are there significant differences between male and female participants in terms of individualism and collectivism, and do these differences vary across different age groups

and educational settings?

2.4. Tasks

2.3.1. Organizational Tasks

- To conduct a comprehensive literature review, to study and fully understand the value orientations and cultural dimensions from, general, psychological and sociological perspectives.
- To review and analyze the approaches, with special focus the cultural level approach, on studying cultural dimensions of individualism and collectivism
- To review and study from professional literature about intersection of cultural dimensions of individualism and collectivism and other variables such as age, education and gender as a demographic and an added value.
- To obtain an approval from the Ethical Council of the Faculty of Philosophy at the University of Prishtina "Hasan Prishtina" to collect data
- To adapt, translate and pilot the Values Survey Module 2013 - VSM 2013, questionnaire used to collect the data for the study
- To prepare the Values Survey Module 2013 - VSM 2013 questionnaire for data collection – virtually and/or in-person administration.
- To provide a substantial and diverse sample that will complete the questionnaire during the data collection period.
- To consider and decide on the statistical analysis that will be conducted on the collected data
- To establish a data management plan to organize, store and maintain safely the collected data
- To create a timeline and action plan to manage the research tasks and complete them in timely manner fashion

2.3.2. Research Tasks

- To implement research on exploring and studying the cultural dimension of individualism and collectivism, the overall index of individualism and its intersection with age, education and gender.
- To calculate the overall, unique, Individualism Index as well as the Index of all groups in the study per standardized approach and formula proposed by lead authors in the field
- To perform appropriate statistical analysis to examine statistical significance between the cultural dimension individualism and collectivism and age
- To conduct the necessary statistical analysis to ascertain the statistical significance of the relationship between educational settings and the cultural dimension of individualism and collectivism.

- To carry out statistical analysis necessary to examine the statistical significance of the association between gender and the cultural dimension of individualism and collectivism.
- To undertake a thorough statistical analysis that looks at the confluence of all the factors, including age, educational settings, gender, and the cultural dimension of individualism and collectivism.

2.5. Hypothesis

Hypothesis 1: Overall, Kosovo will demonstrate a low individualism.

Hypothesis 2. There are differences in the individualism index, based on age groups, in Kosovo. Younger age cohorts will demonstrate higher individualistic value orientations than older age cohorts.

Hypothesis 3: There are differences in the individualism index, in Kosovo, based on education settings. Those who attended or completed a degree from a private educational setting demonstrated higher individualist cultural orientation than those who attended or completed a degree from a public educational setting.

Hypothesis 4: There is a gender difference in individualism index in Kosovo. Overall, men scoring higher than women in the individualism.

Hypothesis 5: There is an intersection of gender, age and education settling with individualism index in Kosovo. Younger men from private schools will score higher on individualism compared to a. younger men from public school, b. older men from private schools, c. old men from public school, d. younger women from private schools, e. older women from private schools, f. young women from public school and g. older women from public schools.

2.6. Methodology

This study utilized a survey to collect data in order to test all hypotheses. The specific survey instrument used to collect the data was the Values Survey Module 2013 - VSM 2013, developed and revised by Geert Hofstede and Michael Minkov. This questionnaire was developed and revised several times to "compare cultural influences, values and sentiments of similar respondents from two or more countries, or sometimes regions within countries" (Hofstede and Minkov, 2013, pg. 2). The survey consists of 30 items, including 24 closed-ended and Likert scale questions, as well as six demographic questions to collect basic information about the participants.

The 24 closed-ended and Likert scale questions ask participants to rate statements based on their personal values and beliefs, allowing researchers to collect data on a range of cultural values. Additionally, the six demographic

questions allow researchers to gather information about participants' age, gender, education level, and other relevant characteristics.

Two demographic questions—age clusters and educational settings—were modified for the purpose of this study. Specifically, the question regarding age provided respondents with three options: 1. 18-34 age range; 2. 35-64 age range; and 3. 65 years or older. The question about educational settings asked participants to report their education they received/are receiving in one of the two options 1. Private or 2. Public. The questionnaire contained four questions about each one of the six dimensions of culture: Power Distance—large vs. small; Individualism vs. Collectivism; Masculinity vs. Femininity; Uncertainty Avoidance—strong vs. weak; Long-Term vs. Short-Term Orientation; and Indulgence vs. Restraint. For the purpose of this study, only the data for the cultural dimension of Individualism vs. Collectivism were analyzed and will be presented and discussed.

The following questions from the VSM 2013 International Questionnaire are relevant to the Individualism Index:

1. “01 - have sufficient time for your personal or home life”,
2. “04 - have security of employment”,
3. “06 - do work that is interesting”,
4. “09 - have a job respected by your family and friends”.

In a Likert scale, using 5-points, participants rated how important or important their answers are. The scale goes from 1 to 5, with 1 representing a high level of importance and 5 representing a low level of importance. The participants were instructed to select the number that best represents how they feel and think about each statement.

Hofstede (1980) reported high test reliability of the initial questionnaire that measured the cultural dimensions overall, with Cronbach Alpha for Individualism Index items at 0.770. The questionnaire was translated from English into Albanian by the author of this study and back-translated into English by a professor at the Department of Psychology, Faculty of Philosophy, University of Prishtina “Hasan Prishtina” and they were fully compatible. Back-translation involves taking the translated version of the questionnaire and translating it back into the original language. This is done to check whether the translation accurately captures the intended meaning of the original questionnaire. The fact that the translated questionnaire was fully compatible with the back-translated version suggests that the translation was accurate. To further test the clarity and accuracy of the translated questionnaire, it was piloted with a group of students and staff from the University of Prishtina “Hasan Prishtina”. The Cronbach's Alpha coefficient for this study was calculated to be 0.743, indicating a moderate to high level of internal

consistency reliability. This coefficient is commonly used to assess the reliability of a scale or questionnaire by measuring the extent to which the items within the scale or questionnaire are measuring the same underlying construct. A Cronbach's Alpha value of 0.743 suggests that the items in the questionnaire used in this study are reasonably consistent in measuring the intended construct. It indicates that there is a sufficient level of agreement among the items, demonstrating that they are measuring a similar concept or trait. This level of reliability suggests that the questionnaire is likely to produce consistent and stable results if administered to a similar population under similar conditions.

2.7. Procedure

In order to ensure the most comprehensive and representative sample possible, various methods were employed in collecting data for this study. Firstly, the Albanian-translated version of the VSM 2013 questionnaire was made available both in print and electronic versions to accommodate different preferences and accessibility needs. Additionally, the questionnaire was distributed throughout all seven regions of Kosovo, including Pristina, Prizren, Gjakova, Gjilan, Ferizaj, Mitrovica, and Prizren, through various channels such as community organizations, academic institutions, and individuals in the respected region.

To further maximize participation and representation across different age groups and educational settings, the VSM 2013 questionnaire in Albanian was also made available through different social media networks and platforms such as Facebook, Instagram, and Viber Community Groups. This was particularly effective given Kosovo's high rate of internet penetration, with 97% of the total population having internet access (DataReportal, 2002).

It should be noted that the utilization of electronic data collecting methods was particularly successful, with about 85% of the data evaluated for this study being obtained electronically. These data were automatically clustered and organized on a Microsoft Excel Sheet, which served as the study's main comprehensive database. For both professional and ethical considerations, only the author of this study had access to this database.

Only completely completed surveys were examined for data analysis, with any incomplete questionnaires being disregarded and not included in the final analysis. There were around 25 uncompleted questionnaires supplied by participants that were later disregarded by the author of this study for data analysis considerations due to being incomplete.

2.8. Participants

The sample size of 849 participants (N=849) in this study provided a diverse range of respondents with various backgrounds, including age, gender, and educational level. The sample size was considerable larger than the minimum recommended sample size of 50 respondents per country for significant statistical analysis, as suggested by Hofstede and Minkov (2013). Moreover, the sample size of this study is greater than what was calculated via the g power software 3.1.9.7 for two-tailed tests, with an α error probability of 0.05 and a power (1- β error probability) to be 314, indicating that the study has sufficient statistical power for analysis. The inclusion of 849 participants in the study also accounted for any potential missing or incomplete questionnaires, ensuring greater diversity and representation.

In this study, overall, there were 438 women and 411 men. In terms of age range, participants were categorized into three clusters: 434 participants as young—18 to 34 years old; 214 participants as adult—35 to 64 years old; and 201 older—65 years and older. As far as educational background is concerned, overall, 343 participants were educated/are being educated in the private education section, while 507 of the participants were/are being educated in the public education section. Most participants were aged 18-34 (51.1%), followed by participants aged 35-64 (25.2%) and 65 or more (23.7%). Most participants had/are studied/studying at public educational institutions (59.7%), while the remaining 40.3% at private educational institutions.

2.9. Statistical methods

The calculation of the Individualism Index was done using the prescribed formula proposed by Hofstede and Minkov (2013, 7), which was as follows: $IDV = 35(m_{04} - m_{01}) + 35(m_{09} - m_{06}) + C(ic)$. In this formula, the values m_{04} , m_{01} , m_{09} , and m_{06} corresponded to the mean scores derived from these specific questions. Additionally, $C(ic)$ denoted a constant value that could be selected by the researcher, offering a range of flexibility from 0 to 100. For the purpose of this study, a constant value of 50 was chosen.

Calculating the overall Individualism Index was part of the first and primary hypothesis of this study, which anticipated that Kosovo would demonstrate a low individualism index. The variable measured in this hypothesis, the dependent variable, is the low individualism index, and according to the above-mentioned formula adopted for this study, the overall Individualism Index, ranges from 1 to 100, with lower scores symbolizing low individualism.

Moreover, the Individualism Index, as per the aforementioned formula, was also computed for various groups and variables investigated within this

study. These encompassed three distinct age groups – young, adult and old, two groups differentiated by educational settings – private and public, and two groups categorized by gender – men and women. For each of these groups, which also functioned as variables in this study, the Individualism Index was calculated by applying the aforementioned formula. This comprehensive approach allowed for a detailed assessment of the individualistic tendencies exhibited within each group, shedding light on the potential interplay between age, education, and gender on cultural dimensions.

To study the second hypothesis, which stated that younger age cohorts would exhibit higher levels of individualism compared to their older counterparts, a meticulous statistical analysis was conducted between the age variable and the individualism and collectivism cultural dimension. Age was thoughtfully divided into three distinct categories, young, adult, and old, to capture the nuanced differences across various age groups. Similarly, to test the third hypothesis, which suggested that differences in the individualism index would emerge based on educational settings in Kosovo, a comprehensive statistical analysis was carried out between the independent variable of educational settings (private or public education) and the individualism and collectivism cultural dimension. The underlying assumption was that individuals who pursued their education in private settings would demonstrate a stronger inclination towards individualistic cultural orientations when compared to those who received education in public educational settings, who would display more collectivistic tendencies. By examining the relationships between the independent variables of age in the second hypothesis, educational settings in the third hypothesis, and the Individualism Index, a comprehensive and nuanced understanding of cultural value orientations in Kosovo can be attained.

Furthermore, this study encompasses an exploration of the statistical analysis between gender and the cultural dimensions of individualism and collectivism, ultimately the fourth hypothesis of the study. Moreover, the study also delves into an analysis of potential intersectional relationships among these variables, including gender, age, educational settings, and individualism and collectivism, in the fifth and the last hypothesis of this study. Through a meticulous examination of these analysis, this study aims to unveil intricate patterns and interdependencies among various factors and cultural dimensions through analysis of variance (ANOVA). By studying these relationships, the study strives to provide profound insights into the complex nature of cultural value orientations in Kosovo.

In addition, the third and fourth hypotheses warranted detailed examination through comprehensive statistical analysis. By examining the

relationship between educational backgrounds, specifically private or public education, and cultural orientations, any notable variations that may arise based on the type of educational institution attended or completed will be uncovered.

In the context of the study, it is noteworthy that for the comparison of two groups, as outlined in the third hypothesis (private and public educational settings) and the fourth hypothesis (men and women), for these two hypotheses the utilization of a statistical test known as the T-test was planned, shall the assumption of normality is met. This analytical tool facilitated a thorough examination of the individualism and collectivism cultural dimensions within each group and enabled a comparative analysis between them.

However, because the assumption of normality was not met, thus, to further investigate the significance of observed differences between groups that displayed statistically significant variations, the study employed the Mann-Whitney U-test. This non-parametric test provided a robust means to ascertain the significance of variations between two distinct groups, thus enhancing the understanding of the observed cultural differences.

2.10. Ethics

This study was carried out following strictly and rigidly the ethical principles, guidelines, and requirements set forth by the American Psychological Association for research. The ethical considerations and implications of the research were of utmost importance to the researcher, who ensured that every aspect of the study was conducted in a manner that upheld the dignity, rights, and well-being of all participants involved.

To assure the study's ethical integrity and fulfillment of requirements and obligations, the research was provided with a complete and unconditional permission and approval of the Ethical Council of the Faculty of Philosophy at the University of Prishtina "Hasan Prishtina". A comprehensive application form, explaining, in detail, the research objectives, research questions, hypothesis, data collection and analysis plan was completed and submitted, diligently, by the researcher, the author of this study, for review. The Ethical Council examined the research objectives, plans, technique, protocols, and analyses planned for this study and determined that they followed all applicable ethical requirements in research. The Ethical Council's clearance indicates that the researchers followed the highest ethical standards and that the study methodologies and procedures were judged ethical and appropriate. Thus, the study was thoroughly reviewed and deemed to be in compliance with all relevant ethical standards, and that research methods and procedures were deemed ethical and acceptable.

III. RESEARCH RESULTS

3.1. Results from 1st Hypothesis

The overall Individualism Index was calculated according to the formula proposed by Hofstede and Minkov (2013, 7): $IDV = 35(m04 - m01) + 35(m09 - m06) + C(ic)$. To determine the Individualism Index, specific mean scores for relevant questions were considered. Each question was assigned a designated label, such as m04 for question 04, m01 for question 01, and so on. By subtracting the mean scores of specific questions within the formula, a comprehensive measure of the Individualism Index was derived. The formula itself comprised of the difference between mean scores for specific questions, multiplied by a factor of 35, which ensured their appropriate contribution to the overall calculation of the Individualism Index. Additionally, the formula incorporated a constant value denoted as $C(ic)$, allowing researchers to introduce a customizable weighting factor ranging from 0 to 100. For the purpose of this study, a constant value of 50 was selected, striking a balance between the extremes of the scale.

$$IDV = 35(m04 - m01) + 35(m09 - m06) + C(ic) = 35(1.93 - 2.15) + 35(2.01 - 2.11) + 50 = 39$$

Thus, the overall Individualism Index for Kosovo is 39, out of 100, demonstrate a slight moderate level of individualistic cultural dimension tendencies. According to this, in the newly independent, post-war, Kosovo, personal goals, independence and other characteristic of individualism are valued, to some extent, but also recognition and appreciation for social connections and relationships, familial ties and collective values, ideas and practices, which are tendencies of collectivism, are quite dominant.

The statement “do work that is interesting”, which was the sixth questions in the VSM 13 International Questionnaire employed as the means of data collection in this study, was used as the dependent variable measurement of Individualism – IDV - in the statistical analysis. The statement reflects an individualistic perspective as it emphasizes personal interest, goals, and ambitious and it was a reverse coded 5-point Likert scale with lower numbers indicating higher values. To make the analysis more intuitive, this variable was transformed so that higher values indicated higher values of IDV, to simplify interpreting the data as higher scores correspond directly with a higher level of individualism and other way around.

3.2. Results from 2nd Hypothesis

In order to investigate the relationship between age groups and the cultural dimension of individualism, this study employed a calculation known as the Individualism Index. This index, based on the formula developed by

Hofstede and Minkov (2013, 7): $IDV = 35(m04 - m01) + 35(m09 - m06) + C(ic)$, enables to quantitatively measure and compare individualistic tendencies among different age cohorts.

$$IDV = 35(m04 - m01) + 35(m09 - m06) + C(ic) = 35(2.08 - 1.77) + 35(2.36 - 1.83) + 50 = 79$$

Thus, the Individualism Index for young age group, 18 to 24 years old is 79 out of 100. This shows that those in this age bracket place great value on their own objectives, independence, and self-interest and frequently concentrate on highlighting their personal accomplishments and showcasing their distinct identities. However, they also comprehend the value of social bonds and group norms, and place importance on communal and collective values. They are aware of the value of interpersonal ties, social norms, family and group harmony. However, while recognizing the importance of communal and collective values, young individuals in the 18–24 age range show a significant tendency towards individualism in Kosovo.

$$IDV = 35(m04 - m01) + 35(m09 - m06) + C(ic) = 35(1.96 - 1.99) + 35(1.99 - 2.18) + 50 = 42$$

Thus, the Individualism Index for the adult group, 25 to 64 years old is 42 out of 100. This is a moderate index of individualistic tendencies showing that those in this age range appreciate and value their individuality and pursuing their personal ambitions and goals, but at the same time value, almost as much, social relations and connectedness, family and collective values, which are characteristics of collectivism. Thus, those in the age group 25 to 64 show a moderate level of individualistic tendencies and a balance between their individuality and social group connectedness, collectivism.

$$IDV = 35(m04 - m01) + 35(m09 - m06) + C(ic) = 35(2.66 - 2.57) + 35(2.49 - 3.22) + 50 = 28$$

Thus, the Individualism Index for age group 65 years of age or older is 28 out of 100, which is the lowest out of all three age groups, meaning that this group shows the lowest level of individualistic tendencies, thus, has a strong inclination towards collectivistic tendencies.

Table 8

Individualism Index and Age Groups – Young, Adult and Older

Age Group	Individualism Index
Young - 18 – 34 years old	79
Adult - 35 – 64 years old	42
Older - 65 years or older	28

Overall, the Individualism Index in Kosovo decreases as the age increases, meaning that the younger age cohort tends to exhibit stronger individualistic tendencies, while older cohort is strongly inclined towards collectivism. The middle age group tends to maintain a balance between individualistic and collectivistic tendencies, values and practices.

Statistical Analysis for the 2nd Hypothesis

The second hypothesis predicted that young people will display higher IDV than adults and old people. To test this, descriptive statistics of IDV across the three age groups were produced. The average for each group corresponds to the collective mean of their responses to the statement “do work that is interesting”, which was the sixth questions in the VSM 13 International Questionnaire employed as the means of data collection in this study, was used as the dependent variable measurement of Individualism – IDV. Younger adults had the highest score in IDV across the three age groups ($M = 4.16$, $SD = 1.09$), followed by adults ($M=3.81$, $SD = 1.09$), and then young people ($M = 2.77$, $SD = 1.30$). These results are in the direction predicted by Hypothesis 2.

The second hypothesis was initially planned to be tested with a one-way analysis of variance (ANOVA) as it is widely recognized as the most appropriate test for comparing means across multiple groups. This test requires that the distribution of the dependent variable across the three categories of the dependent variable (Age) followed a normal distribution. To test for normality, a Kolmogorov-Smirnov test was used. The test revealed that the distribution significantly deviated from normality in the three groups (18 – 34 years: $D(434) = .288$, $p < .001$; 35 – 64 years: $D(214) = .217$, $p < .001$; 65 years or more: $D(200) = .288$, $p < .001$), as the Kolmogorov-Smirnov test was statistically significant.

Because the assumption of normality test was not met, a Kruskal Wallis Test was used as this test is the non-parametric equivalent to a one-way analysis of variance. The Kruskal Wallis Test allows for the comparison of medians across groups and accommodates data that do not conform to the normal distribution assumption. The result of the test was statistically significant ($H(2) = 152.59$, $p < .001$), confirming that there were statistically significant differences between age groups.

As the Kruskal-Wallis Test does not tell were lay the statistically significant differences between groups, planned comparisons were conducted using Mann-Whitney Tests. The Mann-Whitney Test is the non-parametric equivalent to the t-test. Instead of compering means between two groups as the t-test does, the Mann Whitney Test compares the medians between two groups.

The first test revealed that the IDV of young people were significantly higher than the IDV of older people ($U = 19086.50$, $p < .001$), which support Hypothesis 2.

Similarly, the IDV of younger people was significantly higher than the IDV of adults ($U = 3669.5$, $p < .001$), which similarly supports Hypothesis 2.

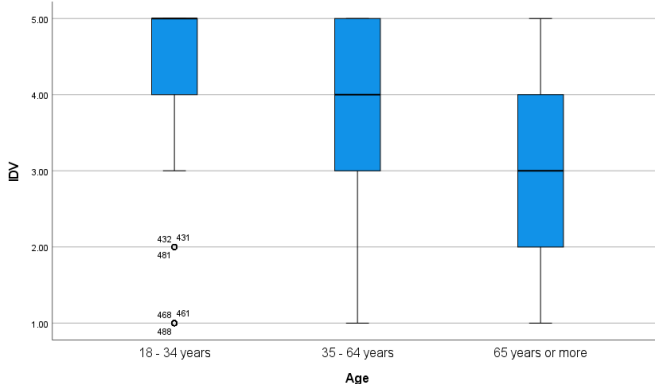
The higher score in IDV of adults than older people was also statistically significant ($U = 11789$, $p < .001$), suggesting an increase of IDV with age.

Overall, the results support the second hypothesis as the differences are statistically significant and go in the expected direction to the predicted: younger people had significant higher scores than adults and older people.

Figure 3 depicts a boxplot to summarize the IDV scores across the three age groups. The figure clearly shows that the IDV scores for young people are considerably high, which concentrate around a score of 3 to 5 and with a median of 5. In contrast, the IDV scores for adults and older people cover the entire range of the scale from 1 to 5, with the median for adults being 4 and for older people 3.

Figure 3

Boxplot – IDV – Age Cohorts

3.3. Results from 3rd Hypothesis

In order to explore the nexus between education settings and cultural dimensions, particularly individualism, the calculation of the Individualism Index was conducted for different groups based on their educational backgrounds: private and public. This calculation method followed the established formula proposed by Hofstede and Minkov (2013, 7): $IDV =$

$$35(m04 - m01) + 35(m09 - m06) + C(ic).$$

$$IDV = 35(m04 - m01) + 35(m09 - m06) + C(ic) = 35(1.84 - 1.93) + 35(1.99 - 2.20) + 50 = 40$$

Thus, the Individualism Index Private Education Setting cohort is 40 out of 100, indicating slight moderate individualism tendencies.

$$IDV = 35(m04 - m01) + 35(m09 - m06) + C(ic) = 35(1.92 - 2.14) + 35(2.19 - 2.28) + 50 = 39$$

Thus, the Individualism Index Public Education Setting cohort is 39 out 100, which symbolizes a slight moderate individualism cultural dimension, similarly to the previous group that of Private Education Setting

Table 17

Individualism Index and Education Setting - Private and Public Education

Education Setting Group	Individualism Index
Private Education	40
Public Education	39

The Individualism Index for both cohorts – private and public – does not differ much and is a slight moderate with the index of 40 of out 100 for private and 39 out of 100 for public education cohort.

Statistical Analysis for the 3rd Hypothesis

The third hypothesis predicted that people who have studied in a private education setting will display higher IDV than people who have studied in a public setting. The average for each group corresponds to the collective mean of their responses to the statement “do work that is interesting”, which was the sixth questions in the VSM 13 International Questionnaire employed as the means of data collection in this study, was used as the dependent variable measurement of Individualism – IDV. The descriptive statistics revealed that the scores for the two groups were relatively similar, with slightly higher IDV scores for people at private settings (M = 3.79, SD = 1.07) than at private settings (M = 3.71, SD = 1.39). This goes in the expected direction of the third hypothesis.

An independent samples t-test is the most appropriated and commonly used statistical test to compare means between two independent groups. As the one-way ANOVA, it requires that the values of the dependent variable follow a normal distribution across the two groups in the independent variable. Again, the Kolmogorov-Smirnov Test was employed to test the assumption of normality. Because the test was statistically significant for both education

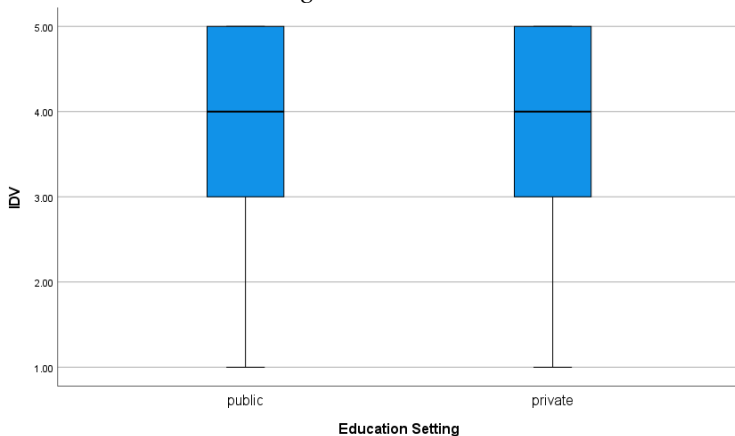
settings (Public setting: $D(506) = .260, p < .001$; Private setting: $D(342) = .221, p < .001$) it was concluded that the assumption of normality was violated.

Consequently, a non-parametric alternative to test for differences between two independent groups was required. Therefore, the Mann-Whitney Test was used to test Hypothesis 3. Contrary to Hypothesis 3, the results revealed that the difference in IDV scores between people who studied in private education settings and public education settings was statistically non-significant ($U = 84628.50, p < .572$).

Figure 4 shows a boxplot for the IDV scores in the two education settings. The boxplot reveals that the IDV scores of both education groups are identical with a median for both groups around a score of 4 and with 75 % of the data concentrated between the scores of 3 and 5, while the remaining 25% of individuals in both groups are between 1 and 3.

Figure 4

Boxplot – IDV – Education Settings – Private – Public

In conclusion, the data does not provide support to the third hypothesis , which predicted that people who have studied in private schools would have higher IDV scores than people who have studied at public schools.

3.4. Results from 4th Hypothesis

Within the scope of this study, a crucial aspect, as well as an added value, involved the calculation of the Individualism Index with a focus on gender differentiation, specifically between men and women. This calculation

process adhered to the well-established formula proposed by Hofstede and Minkov (2013, 7): $IDV = 35(m04 - m01) + 35(m09 - m06) + C(ic)$, which aimed to quantify the level of individualism exhibited by each gender group.

$$IDV = 35(m04 - m01) + 35(m09 - m06) + C(ic) = 35(2.30 - 2.15) + 35(1.98 - 2.41) + 50 = 40$$

Thus, the Individualism Index for Men cohort is 40, out of 100, which indicates a slight moderate level of individualism cultural dimension.

$$IDV = 35(m04 - m01) + 35(m09 - m06) + C(ic) = 35(1.99 - 1.97) + 35(2.23 - 2.09) + 50 = 56$$

Thus, the Individualism Index for the cohort of Women is 56, out of 100, which indicates a relatively great emphasis on individualistic tendencies.

Table **23**
Individualism Index and Gender

Gender	Individualism Index
Men	40
Women	56

The overall results, contrary to the anticipated hypothesis, based on the Individualism Index calculations and comparison, women tend to emphasize more individualistic tendencies than men.

Statistical Analysis for the 4th Hypothesis

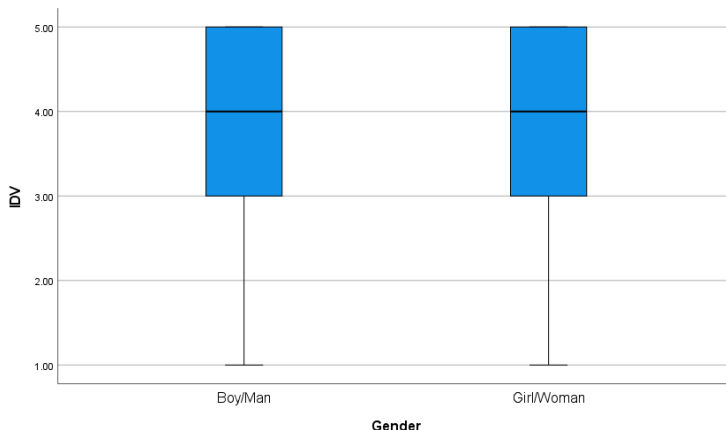
Hypothesis 4 predicted that men will display higher IDV than women. The average for each group corresponds to the collective mean of their responses to the statement “do work that is interesting”, which was the sixth questions in the VSM 13 International Questionnaire employed as the means of data collection in this study, was used as the dependent variable measurement of Individualism – IDV. However, the descriptive statistics are not in the expected direction as men have lower IDV scores ($M = 3.58, SD = 1.25$) than women ($M = 3.90, SD = 1.27$).

An independent samples t-test was again planned to test the differences between men and women. However, the assumption of normality was not met as the Kolmogorow-Smirnov Test was significant for both groups (Men: $D(410) = .193, p < .001$; Women: $D(438) = .262, p < .001$).

Consequently, a non-parametric test to test the differences between two groups was preferred over its parametric alternative. The Mann-Whitney Test revealed that the IDV scores of men were significantly lower than the scores in women ($U = 75462.50, p < .001$), which goes in the opposite direction to the predicted by the hypothesis.

The statistically significant differences between men and women in IDV are non-perceptible in the boxplot as the distribution of IDV scores is remarkably similar between both genders: the median IDV score is 4 with 75% of the distribution between 3 and 5 and the remaining 25% with scores between 1 and 3. See Figure 5.

Figure 5
Boxplot – IDV – Gender

The fourth hypothesis predicted that men would score higher in IDV than women. Contrary to this prediction, women scored significantly higher than men. Therefore, the data provides evidence against the fourth.

3.5. Results from 5th Hypothesis

To examine the hypothesis that one particular group, specifically young men from private education settings, would exhibit a higher Individualism Index compared to the other cohorts, the calculation of the Individualism Index was extended to encompass seven distinct groups. These groups include older men from private schools, younger men from public schools, older men from

public schools, younger women from private schools, older women from private schools, young women from public schools, and older women from public schools.

The Individualism Index was determined utilizing a formula proposed by Hofstede and Minkov (2013, 7): $IDV = 35(m04 - m01) + 35(m09 - m06) + C(ic)$ which involved the calculation of mean scores for specific questions. By applying this formula, the research aimed to capture and quantify the level of individualism exhibited within each group. Moreover, a constant value, denoted as $C(ic)$, was incorporated into the formula, allowing the researcher to introduce a customizable factor ranging from 0 to 100. For this particular study, a constant value of 50 was selected to maintain consistency and comparability across the calculated Individualism Index scores.

This comprehensive approach to calculating the Individualism Index enabled a detailed examination of the variations in cultural orientations within the identified groups. By analyzing the mean scores for specific questions and applying the predetermined formula, the study sought to ascertain the extent to which individualistic values manifested within each cohort. Furthermore, by comparing the Individualism Index scores between the different groups, the research aimed to identify any significant differences in individualistic tendencies according to factors like age, gender, and educational settings.

$IDV = 35(m04 - m01) + 35(m09 - m06) + C(ic) = 35(1.74 - 2.01) + 35(2.55 - 2.17) + 50 = 54$ - Thus, the Individualism Index for Young, Men, Private Education Setting is 54 out of 100.

$IDV = 35(m04 - m01) + 35(m09 - m06) + C(ic) = 35(2.36 - 1.82) + 35(1.66 - 1.91) + 50 = 60$ - Thus, the Individualism Index for Young, Men, Public Education Setting is 60 out of 100.

$IDV = 35(m04 - m01) + 35(m09 - m06) + C(ic) = 35(1.87 - 2.04) + 35(2.40 - 2.65) + 50 = 35$ - Thus, the Individualism Index for Older, Men, Private Education Setting is 35 out of 100.

$IDV = 35(m04 - m01) + 35(m09 - m06) + C(ic) = 35(2.11 - 1.59) + 35(1.72 - 2.74) + 50 = 33$ - The Individualism Index for Older, Men, Public Education Setting is 33 out of 100.

$IDV = 35(m04 - m01) + 35(m09 - m06) + C(ic) = 35(2.24 - 2.22) + 35(2.19 - 2.00) + 50 = 57$ - Thus, the Individualism Index for Young, Women, Private Education Setting is 57 out of 100.

$IDV = 35(m04 - m01) + 35(m09 - m06) + C(ic) = 35(2.05 - 2.50) + 35(2.10 - 1.41) + 50 = 62$ - Thus, the Individualism Index - Young, Women, Public Education Setting is 62 out of 100.

$IDV = 35(m04 - m01) + 35(m09 - m06) + C(ic) = 35(1.78 - 1.76) + 35(2.05 - 1.94) + 50 = 55$ - Thus, the Individualism Index – Older, Women, Private Education Setting is 55 out of 100.

$IDV = 35(m04 - m01) + 35(m09 - m06) + C(ic) = 35(1.90 - 1.65) + 35(1.89 - 2.93) + 50 = 45$ - Thus, the Individualism Index for Older, Women, Public Education Setting is 45 out of 100.

Table 35

Individualism Index and Gender, Age and Education Setting

Group	Individualism Index
Young, Men, Private Education Setting	54
Young, Men, Public Education Setting	60
Old, Men, Private Education Setting	35
Old, Men, Public Education Setting	33
Young, Women, Private Education Setting	57
Young, Women, Public Education Setting	62
Old, Women, Private Education Setting	55
Old, Women, Public Education Setting	45

The highest Individualism Index, according to the above-mentioned calculations, is recorded for the cohort of Young, Women, Public Education, 62 out of 100, followed by Young, Men, Public Education, 60 out of 100 and the last ones being Old, Men, Private Education Setting with 35 out of 100 and Old, Men, Public Education Setting with the Individualism Index of 33 out of 100.

Statistical Analysis for the 5th Hypothesis

The fifth and the last hypothesis predicted that young men who studied in private settings would have the highest IDV scores in comparison to: Young men in public schools, Older men in private schools, Older men in public schools, Young women in private schools, Young women in public schools, Older women in private schools, Older women in public schools

To test this hypothesis, the data was recoded to create eight categories as described above. “Older” includes now both 35 – 64 years old and 65 or older. The average for each group corresponds to the collective mean of their responses to the statement “do work that is interesting”, which was the sixth questions in the VSM 13 International Questionnaire employed as the means of data collection in this study, was used as the dependent variable measurement of Individualism – IDV.

Descriptive statistics did not seem to support Hypothesis 5. Although Young Men in private education settings had IDV scores higher than the mid-point of the IDV scale ($M = 3.82$, $SD = 1.05$), four other categories had higher scores than them: young men in public education ($M = 4.08$, $SD = 1.18$), young women in private education ($M = 3.99$, $SD = 1.16$), young women in public education ($M = 4.58$, $SD = .88$) and older women in private education ($M = 4.05$, $SD = .86$).

A one-way analysis of variance (ANOVA) was planned to be used to test the fifth hypothesis. As this test requires that the distribution of the dependent variable follows a normal distribution across the different categories in the independent variable, a Kolmogorov-Smirnov Test was conducted. Because the test was statistically significant, it was concluded that the assumption of normality was not met. Therefore, the non-parametric alternative to a one-way ANOVA was used to test Hypothesis 5. The Kruskal-Wallis Test revealed statistically significant differences between categories ($H(7) = 153.408$, $p < .001$).

The Kruskal Wallis does not tell between which pairs of categories the differences lie, pairwise comparisons were then done. A Mann Whitney Test revealed that younger men in private schools scored significantly lower in IDV than young men in public schools ($U = 3488$, $p = .019$), which goes in the opposite direction to the predicted by the fifth hypothesis.

Young men in private schools scored significantly higher than older men in private schools (Mann-Whitney $U = 3023$, $p < .001$). This result is support fifth hypothesis.

The same occurred when young men in private schools were compared with older men in public schools (Mann-Whitney $U = 5851$, $p = .003$): young men scored higher in IDV, which supports this hypothesis.

Young men in private schools scored lower in IDV than young women in private schools, but this difference was non-statistically significant, Mann-Whitney $U = 4727$, $p = .099$. This result goes against Hypothesis 5.

Young men in private schools scored significantly lower in IDV than young women in public schools ($U = 4037$, $p < .001$), which does not support the hypothesis.

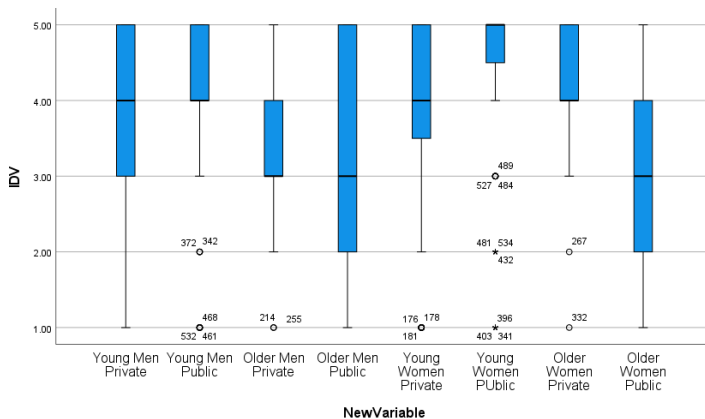
Young people in private schools also had lower scores than older women in private education, but this difference was statistically non-significant, $U = 2473$, $p = .229$.

In support of the hypothesis, younger men in private schools had significantly higher scores in IDV than older women in public schools, $U = 4892.5$, $p < .001$.

Overall, the fifth hypothesis was partially supported. Young men in private schools scored significantly higher in IDV than older men in private and public schools and women in public schools but their scores were not significantly higher than the other categories. In fact, young men in public schools and young women in public schools had significantly higher scores than young men in private schools, which goes in the opposite direction to the predicted by this hypothesis.

Figure 6 shows a boxplot with the distribution of IDV scores across the 8 categories. The range of IDV scores for young men in private schools covered the full range of the scale. The median was 4 and 75% of the scores were between 3 and 5. This indicates that most scores are in the high end of the scale.

Figure 6
Boxplot – IDV – Multivariable

The scores for both older men in public schools and older women in public schools also covered the full range of values of the IDV scale. Nevertheless, the median for both was lower than for young men in private schools, with a 3 for these two groups vs a 4 for young men in private schools. 75% of the IDV scores for older men in public schools were between 2 and 5, while for older women in public schools were between 2 and 4.

The range of values for the other categories did not fully cover the entire scale. The range of values for young women in private schools were between 2 and 4, with a median of 4 and with 75% of the scores between 3.5 and 5. The IDV scores of older men in private schools range from 2 to 5, with a median of 3 and with 75% of the scores between 3 and 4.

The distribution of the scores for young men in public schools and older women in private schools were exactly the same. Their IDV scores were located in the high end of the scale ranging from 3 to 5, with a median of 4 and 75% of the scores between 4 and 5. Although these high values are remarkable for these two groups, there is still another group that their scores are even higher: the ones for young women in public schools. Their IDV scores range from 4 to 5, with 75% of the scores between 4.5 and 5 and a median of 5, the highest point in the scale.

DISCUSSIONS

Overall, this study primarily aimed to calculate the Individualism Index for Kosovo as a newly independent country. Furthermore, the study sought to investigate the conceivable connection between individualism in Kosovo and variables such as age and education settings - private and public education. The study employed a cultural-level analysis proposed by Hofstede (2001). The analysis of the collected data demonstrates that Kosovo has a moderately low Individualism Index, with a score of 39 out of 100; thus, Kosovo is still a highly collectivist society, with slight moderate individualistic tendencies, especially among young generation.

The second hypothesis of the study suggested that there are differences in the individualism index, based on age groups, in Kosovo. Specifically, younger age cohorts were predicted to demonstrate higher individualism value orientations than older age cohorts. The young age cohort was defined as those 18 to 34 years of age, those born after or right before the war. This hypothesis was also supported by the data, which revealed a negative significant statistical analysis between individualism and age. In other words, the group of young people in Kosovo had a higher Individualism Index compared to the elder generations, who had a lower Individualism Index. Young people are more individualistic and less collectivist than elder generations in Kosovo, which shows the cultural shift towards individualism that is occurring in Kosovo, particularly among the younger generation.

The third hypothesis explored the possible connection between the level of individualism in Kosovo and the type of education received (private or public). The hypothesis anticipated that there would be differences in the Individualism Index, in Kosovo, based on educational settings. Specifically, the results showed that those who attended or completed a degree from a private educational setting demonstrated slightly higher Individualism Index than those who attend/are attending a degree from a public educational setting. However, statistical analysis shows no statistically significant between education setting and IDV. The slightly high Individualism Index, as calculated by the above-

mentioned standard formula, among private education setting – 40 out of 100 – compared to public education setting cohort – 39 out of 100 can be understood by the fact that, usually, private education is popular among younger people and as it was anticipated and shown in this study, the younger generation is more individualistic than an older one in Kosovo. In addition, attending private education is costly, and usually, those who are financially well-off are more individualistic. In other words, Individualism Index is slightly higher among those from private educational settings compared to those from public ones.

The study also investigated how gender affects the cultural dimensions of individualism and collectivism in Kosovo. The fourth hypothesis proposed that men would exhibit higher levels of individualism than women. However, the study's results did not support this hypothesis. Surprisingly the Individualism Index for women in the study was found to be 56 out of 100 while for men it was 40 out of 100. This implies that women in Kosovo are more inclined towards individualistic tendencies than men. The statistical analysis conducted on the data also supports this finding revealing a statistically significant results between gender and individualism.

These results challenge traditional assumptions about gender differences regarding individualism and suggest that Kosovo's context may lead to a stronger inclination towards individualism among women. However, it is crucial to remember that these findings are confined to the study sample and context and may not be applicable universally. This research provides insights into cultural dynamics in Kosovo concerning gender differences regarding collectivism and individualism by disclosing an essential finding indicating that women in Kosovo display higher levels of individualistic tendencies than previously thought.

At the conclusion of this comprehensive study, further multivariable statistical analysis were also conducted to examine the relationships and intersection between individualism and collectivism cultural dimension and variables such as age, gender and education setting. The study employed multivariable statistical analysis to enable a more nuanced examination of the complex interplay between individualism collectivism axis, age, gender, and school type prevailing within demographic confines of Kosovo. Through empirically examining the last hypothesis concerning individualism collectivism tendencies across different demographical backgrounds such as age, gender and education; the findings indicated higher IDV scores among young male students studying at private institutions when compared to peers who belong to older age brackets and partake in public/private school options or women attending public schools while noting that disparity was not significant enough to establish a causal link between them.

Limitations of the Study

One main limitation of the study may be that most data were collected via online survey. This may have impacted the quantity of response rates from older age cohorts. However, physical copies were distributed to institutions that serve older populations, for example pensioner retirement homes in the aim of including older aged participants. Additionally, as noted in the methodology section, Kosovo benefits from a high rate of internet penetration, and many online respondents did in fact represent older age cohorts.

A second limitation relates to the timing of the survey. Surveys were distributed during the months of November and December, major holiday times in Kosovo, in which many people travel abroad visit relatives living outside of the country. This may have impacted the diversity of participants, although the sample size (n=849) remains substantial. To overcome this possible limitation, data were also collected during the month of January.

Another major limitation of the study was its focus on differences in value orientation among different Kosovar sub-populations. A focus on differences naturally ignores overlap and similarity. While difference value orientations were found between, for instance, among different age cohorts and gender, to what degree were there similarity and value consensus across generations and between males and females? However, exploration of this question represents an important avenue of future research in the context of value change in Kosovo. Although this study explored differences between gender, age, and education setting, this study did attend to value orientation differences between Kosovo's major ethnics: Albanians, Serbians, Bosniaks, Turks, Gorani, and Roma, Ashkali, and Egyptians. Exploring these differences requires access to the various ethnic communities, and this access is significantly limited by the current political situation in certain parts of the country, especially pertaining to Serbian ethnic communities. However, because Kosovo is a multi-ethnic, exploring differences and similarities in value orientations remains an important scientific topic.

Practical Applications

While this study did not seek to explore directly policymaking implications, this study of value orientations and changes does have important practical applications. Most national and local policy adopted in Kosovo are aimed at promoting European values and integration, which are largely individualistic in their orientations and seek to promote liberal democracy and its institutions. However, this study demonstrates that these value orientations are unevenly distributed among the population in the relation to age and

gender. From a practical standpoint, this means that support for these policy initiatives will also be uneven and map onto important demographic variables, such as age and gender. Policymakers should consider the value orientation of the population in the design and delivery of state initiatives and services compatible to the diversity of value orientations in Kosovo. Policymakers should also understand that these changes will be slow and certain populations will continue to express resistance.

CONCLUSION

The current study provides a glimpse into the Individualism and Collectivism cultural dimensions in Kosovo, a newly independent country, through a cultural-level analysis. The study also examines the connection between these cultural dimensions and variables such as age and education within the general context of Kosovo. To gain a fuller understanding of cultural value orientations in this post-war, newly established country, it is recommended to conduct further research, that is comprehensive and representative, that would employ an individual-level analysis approach in studying the Individualism and Collectivism dimensions, as suggested by Triandis (1995), and examine the evolution, development and maintenance of horizontal and vertical individualism and collectivism divisions in the post-war, newly independent country of Kosovo.

This study fills a significant gap in the understanding of the social and cultural dynamics in a post-war, newly independent country, such as the context of Kosovo, by delving into an often-overlooked aspect of social life: values and their transformation. While previous research has predominantly focused on political and policy-related issues as well as the challenges of building institutions in the post-war era, this study recognizes that the success of institutional reforms and the overall social development relies, to some extent, on a reshaping of value orientations. By shedding light on this crucial cultural dimension, the study provides a comprehensive, representative, and updated analysis of the dynamics of value orientation and cultural dimensions in the newly independent, post-war, country such as Kosovo. Moreover, this study contributes in enriching the professional and evidence-based research and literature conducted in and about Kosovo, where there is a great lack of professional research and literature. This lack of professional literature and research has led to a limited and/or distorted understanding of the social and cultural dynamics, transitions and transformations that occur in a post-war context such as Kosovo. Thus, this study, ultimately contributes greatly to the development of a better understanding of social and cultural dynamics that occur, usually, in the newly independent countries as well as enhance

professional research and literature in and about Kosovo, serving as a pioneer and encouraging future social research.

This study is significant for several reasons and points toward some important implications. First and foremost, it offers a unique perspective of the cultural dynamics in post-war, newly independent Kosovo, by providing a comprehensive and representative calculation of the Individualism Index for the country for the first time. With a score of 39 out of 100 on the Individualism Index, the study reveals that Kosovo remains collectivist, providing valuable insights into the cultural norms, values and practices in the country. Furthermore, the study also explores the relationship between age, gender, educational setting with the Individualism and Collectivism cultural dimension in Kosovo – their relations individually as variables and together as combined and intersected.

The study also provides a comprehensive analysis of value orientation and cultural dimensions in Kosovo, offering valuable insights into the nation's social fabric and collective identity. The findings can serve as a model for similar studies in other newly independent nations, emphasizing the importance of incorporating cultural factors into research and policy-making processes. The study's multifaceted contribution deepens our understanding of social and cultural dynamics in Kosovo and enriches professional research and literature.

The findings underline the need for further investigations utilizing an individual-level analysis approach, which would delve deeper into personal experiences and their connections with generational and societal values in Kosovo. Such research could inform targeted interventions and policy decisions that effectively address the evolving value orientations and cultural dimensions in post-war societies.

It is very important to note, the results of this study indicated that both young male and female students from public educational institutions scored significantly higher in IDV than their counterparts at private schools - contradicting initial assumptions that was made regarding demographic and background characteristics related more to individualism. Thus, the study highlights that insight resulting from cross sectional analyses have implications that extend beyond socio demographic backgrounds. In particular, future research should consider other contextual factors, such as political, economic, religious, rural-urban location, and family size and structure, and their relationship to collectivist and individualist value orientations. These factors represent important variables that shape the socialization processes of various subgroups. As such, these factors should influence the formation of value orientations, and therefore, manifest themselves in observable difference in values across Kosovar society.

This study used quantitative methods to observe the measurable difference in value orientations across gender, age, and educational setting. However, future research should consider complimenting quantitative research with qualitatively and ethnographically oriented research methods. These research approaches promise to reveal how individuals and communities negotiated different and changing value orientation in Kosovar society, promising insights into the way social change is experienced social-psychologically. An inclusive methodological approach is necessary and must take advantage of both quantitative and qualitative techniques while researching such complex cultural values.

In summary, this research project should be of interest to scholars, policymakers, and members of civil society, nationally and internationally, interested in Kosovo. For scholars, this study provides scientific insights on a social, cultural, and psychological topics in which to understand the changing dynamics of Kosovar society from which further analysis and study can be undertaken. For policymakers and civil society, the study offers insights to ensure that policies, programs, and services are compatible to current, although changing, value orientations and therefore more effective in their scope, design, and implementation.

SCIENTIFIC CONTRIBUTIONS

1. This study represents the first comprehensive use of Hofstede's Cultural Dimension Model in Kosovo. Therefore, insights provided by this study enhances the professional and evidence-based research and literature conducted in and about Kosovo, where there is a great lack of professional research and literature.
2. The findings serve as a model for similar studies in other newly independent nations, emphasizing the importance of incorporating cultural factors into research and policy-making processes.
3. The study demonstrates that while societies demonstrate certain overall cultural value tendencies, there are certain contextual factors such as age and gender that impact significantly the distribution of these value orientations in the population.

PUBLICATIONS

1. **Kadriu, Ereblir.** (in print July/August 2023). The Dynamics of Civic Identity Construction in Post-War and Newly Independent Kosovo: A Discourse Analysis of Citizenship Education Curriculums and Textbooks in the

First Decade of the 2000s. *International Journal of Social Sciences: Current and Future Research Trends*.

2. Agani-Destani, N., **Kadriu, Ereblir**, Arenliu, A., Cermjani, D. Mapping and Assessment of the Impact of COVID-19 on social workers and children and families receiving social support services – 2022 – Institute of Psychology, University of Prishtina & UNICEF

3. Jemini-Gashi L, **Kadriu Ereblir**. Exploring the Career Decision-Making Process During the COVID-19 Pandemic: Opportunities and Challenges for Young People. (2022). *SAGE Open*. doi:[10.1177/21582440221078856](https://doi.org/10.1177/21582440221078856)

4. Selimos, Erwin, **Kadriu, Ereblir**, Balyeat Janet. (2019). Kosovar Youth Doing Tikkun: Insights from a Research-Based Action Project for Social Justice and Reconciliation. *TIKKUN BEYOND BORDERS: CONNECTING YOUTH VOICES* - Yvette Daniel (ed) - Faculty of Education, University of Windsor

5. Kadriu, Hedvig & **Kadriu, Ereblir** (2018). Kane thene per...ISBN: 978-9951-8542-1-4

6. **Kadriu, Ereblir**, Nuka, Dardane, Murseli, Arber. (2013). Street Children in Albania, Bosnia Herzegovina, Macedonia and Kosovo: Spaces and Identities in a Struggle for Survival. Regional Research Promotion Program – Western Balkans.

7. **Kadriu, Ereblir** (Editor: Luljeta Vuniqi). Prevalence of violence in adolescents' relationships (2012). Kosovar Center for Gender Studies

8. A K. Eckman, Ch. Ricardo, **Ereblir Kadriu**, O. Stula, J. Crownover and B. Leka. (2011). Exploring Dimensions of Masculinities, Femininities and Violence With Young Men and Young Women in Kosovo. CARE International Kosovo.

9. Selimos, Erwin; **Kadriu, Ereblir**; Tower, Janet. (2011). Teacher Experiences Of Curricular Reform In Kosova. *International Progressive Education*.

10. **Kadriu, Ereblir**; Selimos, Erwin; Tower, Janet. (2010). What it takes to be a Good Teacher: Attributes of Effective Teachers according to Secondary School Students in Kosova. *International Progressive Education*.

11. Elis, Ori and **Kadriu, Ereblir**. (2007). Auditing of Gender Issues in the Education System. Kosovar Center for Gender Studies.